

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра галузевої соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:
**«СИСТЕМА ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ
УКРАЇНСЬКИХ ВИПУСКНИКІВ»**

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма «Соціологія»

Освітній рівень: магістр

Кваліфікація: магістр соціології

Виконавець:

Сергієнко Інна Володимирівна,
студент магістратури

Науковий керівник:

Чепак Валентина Василівна,
професор, доктор соціологічних наук

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри галузевої соціології

Протокол № _____ від «__» _____ 202__ р.

Зав. кафедри _____ доцент Безрукова О.А.

підпис

Київ 2020

Зразок оформлення зворотної сторони титульної сторінки магістерської роботи

Реєстрація

_____	_____
номер	дата підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

_____	_____
підпис наукового керівника	ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

_____	_____
оцінка	дата захисту

Голова ДЕК

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

Члени ДЕК

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

Секретар ДЕК

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Вибір професії як соціальна дія відображає суспільні та індивідуальні цінності, орієнтації і настрої українських випускників. Робота присвячена актуальній темі – чинникам впливу на вибір професії випускників, що є важливим для розуміння процесу професійного самовизначення школярів. Метою даної роботи є визначення системи чинників впливу на вибір професії випускників шкіл. Під час написання роботи було досліджено соціокультурні чинники впливу і встановлено причинно-наслідкові зв'язки із вибором професії. Емпіричну частину роботи склали глибинні інтерв'ю із випускниками м.Могилева-Подільського, Вінницької області, які поділилися своїм досвідом, намірами та індивідуальними думками щодо вибору майбутньої професії. Для аналізу отриманих даних було застосовано факторний і дискурс-аналіз, що допомогло виокремити ієрархію чинників впливу на вибір професії випускників. Дану тематику можна продовжувати і більш детально вивчати освітні орієнтації школярів випускних класів.

Ключові слова: вибір професії, професійне самовизначення, свідомий вибір професії, чинники впливу

“СИСТЕМА ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ПРОЦЕСС ВЫБОРА ПРОФЕССИИ УКРАИНСКИХ ВЫПУСКНИКОВ”

“SYSTEM OF FACTORS OF INFLUENCE ON THE PROCESS OF CHOOSING THE PROFESSION BY UKRAINIAN GRADUATES”

The choice of profession as a social action reflects social and individual values, orientations and intentions of Ukrainian graduates. The work is devoted to a topical issue - the factors influencing the choice of profession of graduates, which is important for understanding the process of professional self-determination of pupils. The purpose of this work is to determine the system of factors influencing the choice of profession of school graduates. Socio-cultural factors of influence and causal links with the choice of profession were studied during the

time of writing. The empirical part of the work consisted of in-depth interviews with graduates of Mogiliv-Podolsky, Vinnytsia area, who shared their experience, intentions and individual opinions on choosing a future profession. The factor and discourse analysis were used to analyze the obtained data, which helped to distinguish the hierarchy of factors influencing the choice of profession of graduates. This topic can be continued study the educational orientations of graduating students in more details.

Key words: profession choice, professional self-determination, rational choice of profession, factors of influence

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ВИБІР ПРОФЕСІЇ ЯК СОЦІАЛЬНА ДІЯ.....	8
1.1.Професійне самовизначення як первинний етап при виборі професії.....	8
1.2.Трактування поняття “вибір професії”	11
1.3.Свідомий вибір професії та його ознаки.....	20
ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 1.....	26
РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ВИБІР ПРОФЕСІЇ.....	28
2.1. Загальна характеристика чинників вибору фаху випускників.....	28
2.2. Роль профорієнтації та мотивації під час вибору професії учнівською молоддю.....	35
ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 2.....	46
РОЗДІЛ 3. ГЛИБИННІ ІНТЕРВ'Ю ВИПУСКНИКІВ ЩОДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	49
ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 3.....	78
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	80
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність. Освіта як соціальний інститут є базовим елементом сталого розвитку людського потенціалу. На кожному із наукових рівнів індивід здобуває навички, які будують його інтелектуальний, соціальний, культурний та економічний капітали. Українці вважаються однією із найбільш зацікавлених націй у освіті. Вибір професії є структурним відображенням освітніх орієнтацій. Цінність освітнього інституту спостерігається на теренах української держави і до тепер.

Попри кількісні показники успішності, рівень функціональної грамотності дорослих з вищою освітою та результати навчання українських школярів не затримуються на високих позиціях. За індексом людського капіталу сучасний українець навчається у школі 13 років до повноліття. Коли ж вираховуємо якість здобутого навчання, то даний показник знижується до 10,2 року. Тобто 2,8 років українському школяру не забезпечують навчання, а витрачаються неефективно освітнім інститутом [Del Carpio, 2017: С.167]. Саме під час навчання учні вивчають світ професій, далі визначаються і роблять свій вибір фаху. Звичайно, важливе соціальне рішення накладає соціальне навантаження на індивіда, але суспільство вимагає його зробити. Соціально-демографічна група випускників зустрічається із труднощами вибору професії, не лише через їх кількість, але й через професійну обізнаність та суспільну користь.

За аналітичними висновками дослідження Світового Банку “Звіт про освітній сектор в Україні”, обсяг відкритої інформації про якість навчання, професійні перспективи та можливості в українській середній освіті перебуває на недостатньому рівні [The Global Human Capital Report, 2017: р.177]. Згідно із сучасними вимогами випускників та загальною громадською думкою, програми навчання й педагогічні методи викладання потребують модернізації з урахуванням потреб суспільства та економіки. Варто вдосконалити дисциплінарне вивчення у сфері підприємництва, додати сесію

прикладних фінансових та управлінських аспектів. Освітні програми є початковими інформативними платформами для обґрунтування інформації щодо працевлаштування та професійних стремлень учнівської молоді.

Зміна поглядів школярів модифікує алгоритм вибору професії. На визначення випускників впливають зовнішні (суспільні вимоги, ринок праці, професійна пропозиція) та внутрішні (інтереси, схильності, бажання здобути професію) чинники. Додатковими впливами є соціальні агенти, які пояснюють, консультують або нав'язують професійні стереотипи, загальну обізнаність у світі професій. Соціальними агентами виступають батьки, представники близького оточення випускника, вчителі, друзі, профконсультанти тощо.

Визначення основних освітніх орієнтацій та раціональність вибору професії школярами стає соціальною проблемою. Сучасні випускники запроваджують нововведення до освітнього та соціального просторів. Циркуляція українців, що навчається все більше залежить від ринку праці та економічних процесів у країні. Виникає фактичне перевищення пропозиції випускників ЗВО із неактуальним рівнем навичок у порівнянні з попитом. Даний феномен започаткував розрив між рівнями освіти (свідомим вибором професії) та зайнятістю населення.

Проблемна ситуація. Вибір професії учнів випускних класів формує суспільні, соціальні та економічні процеси. Одночасно, входить до даних процесів та визначається ними. Професійне самовизначення є лонгітюдним соціальним явищем, його динамічність залежить від самої особи. Контекстність, залежність від обставин та соціальних агентів класифікує вибори професії випускниками. Не існує єдиного визначення, порад у прийнятті рішення щодо майбутнього фаху. Школярі орієнтуються на престижність, соціальний статус, думку оточення, власні інтереси, тому піддають сумніву свідомий вибір професії. Потреба у вивченні соціальної дії,

вибору професії, її характеристик, основних чинників та соціального контексту додає актуальності дослідження.

Об'єкт роботи: процес вибору професії випускниками шкіл.

Предмет роботи: чинники вибору професії випускників шкіл.

Мета роботи: визначення системи чинників впливу на вибір професії випускників шкіл.

Для реалізації мети дипломної роботи було поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до дослідження професійного самовизначення випускників.
2. Охарактеризувати поняття “вибору професії” як соціальної дії.
3. Дослідити феномен “свідомого вибору професії” та його ознаки.
4. Виявити чинники та елементи вибору професії випускників.
5. Визначити чинники впливу на професійне рішення випускників.
6. Встановити взаємозв'язки між чинниками впливу на вибір професії із уявленнями випускників щодо світу професій.
7. Сформувати ієрархію чинників впливу на прийняття рішення щодо вибору професії випускників.

Теоретичними засадами роботи виступають теорія соціальної дії М.Вебера і теорія соціального простору (зокрема принципи соціального простору та поля) П.Бурд'є.

У роботі використані такі методи: аналіз документів, вторинний аналіз соціологічних досліджень, самозвіти, глибинні інтерв'ю, факторний аналіз, дискурс-аналіз.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, списку використаної літератури, який нараховує 50 джерел, та додатків. Загальний обсяг роботи – 128 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ВИБІР ПРОФЕСІЇ ЯК СОЦІАЛЬНА ДІЯ

1.1. Професійне самовизначення як первинний етап при виборі професії

Соціальні зміни для сучасних українців є нормованим явищем. Когорти українців звикли переживати реформування всіх інститутів, включаючи і інститут освіти. Трансформації інституту освіти відбуваються вже десятиліттями, вони спричиняють перебудовування ринку праці та зміну економічних орієнтирів. Відсутні пояснення представникам соціальних груп щодо мети даних змін та як до них адаптуватися. Результати реформування освіти впливають на професійне самовизначення, оскільки воно відображає актуальні для сучасного суспільства професії.

Професійні особливості утворюють у свідомості особи образ представника професії. Дані уявлення формуються під час соціалізації, особливо на етапі відвідування школи. Учні отримують базові знання щодо професій, попиту і пропозиції на ринку праці, можливості отримання професій та працевлаштування. На жаль, школярам не пояснюють, що інформація є динамічною, адже соціальні процеси корегують вимоги на ринку праці. Випускники повинні зорієнтуватися у світі професій та обрати конкретну для себе. З одного боку, наявність нових професій розширює можливості для молодого покоління, а з іншого боку, відбувається зникнення старих напрямів, що тільки робить важчим вибір школярів. Отже, закінчення шкільного життя – це важливий соціальний етап, який піднімає соціальну проблему: вибір професії та самовизначення.

Сучасна особистість має велику варіативність професій, але їх можна об'єднати у кластери за такими ознаками: предметом, метою, знаряддям та умовами праці. Звернемося до класифікацій професії, яка найчастіше використовується у науковому знанні, запропонована академіком Є.О. Клімовим. У основі розподілу професійного переліку знаходяться основні

відмінності у предметах праці: “людина — природа”, “людина — техніка”, “людина —людина”, “людина — знакова система”, “людина — художній образ” [Климов, 2004: С.79-120].

У процесі отримання соціального досвіду індивід опановує різні види професійної діяльності. У першу чергу, професійне самовизначення зумовлює усвідомлення потреби у трудовій діяльності, а також орієнтація на конкретний вид професійної діяльності. Ця гіпотеза ще раз доводить, що вибір майбутньої професії не є одномоментним кроком школярів.

Зародження уявлень щодо професійного самовизначення відбувається одночасно із пізнанням соціального мислення. Індивід оцінює свої професійні можливості, бере до уваги суспільні міфи, але враховує частку соціального навіювання, наслідування і страху. Навчаючись, перебуваючи у соціальних інститутах особа виявляє своє інтереси, схильності, потреби та формує мотиви. Саме такі соціальні фактори допомагають правильно оцінити можливості та обрати професійне спрямування.

Слід зазначити, що поняття професійного самовизначення розглядається науковцями давно, особливо у психології, педагогіці та соціальній філософії. Я ж би хотіла звернутися до аналізу соціологічної науки крізь призму соціокультурних чинників впливу на професійне самовизначення школярів. Як вже було зазначено, соціологічний аналіз дає можливість розглянути поняття комплексно і одночасно дослідити структурні одиниці.

У контексті сучасного освітнього процесу професійне самовизначення старшокласників зумовлено такими соціальними протиріччями:

- протиріччя між потребою здобувати вищу освіту чи шукати робоче місце на ринку праці;
- протиріччя між потребою суспільства у професійному самовизначенні випускників та відсутності достатньої інформації про зміст й характеристики затребуваних професій;

- протиріччя між системою профорієнтації учнів та індивідуальними навичками;
- протиріччя між обов'язковою шкільною програмою і освітніми очікуваннями випускників;
- протиріччя між бажанням продовжувати здобувати освіту та соціально-економічними умовами існування особистості;
- протиріччя між усвідомленням потреби самостійного самовизначення та нав'язування думок оточення;
- протиріччя між освітніми прагненнями випускників та іншими суб'єктами інституту освіти (агентами, ЗМІ, стейкхолдерами). [Лозовецька, 2012: С.52-80].

Теоретичний і емпіричний аналіз професійного самовизначення складає основу для розробки найбільш ефективних механізмів взаємодії учнів з суб'єктами, які впливають на спрямованість, зміст та можливості на ринку праці різних професій. Отже, професійне самовизначення допомагає з'ясувати індивідуальні задатки і здібності особистості, тобто є першим етапом вибору професії.

Процес самовизначення має лонгітюдний характер, адже продовжується протягом життєвого циклу, не маючи прив'язки до певного періоду. Проінтерпретувати самовизначення як комплексну категорію я б хотіла через такі поняття, як: ідентифікація, знаходження власної концепції "Я". Самовизначення допомагає індивіду соціалізуватися, віднайти прагнення до внутрішньої цілісності та особливості соціальних систем, на основі індивідуальних та групових норм і цінностей.

Самовизначення – це соціокультурний процес взаємодії особистості із власним "Я" та суспільством на основі прийняття цінностей, змісту діяльності, яка відображає індивідуальність та самоствердження особи як представника конкретної соціальної групи. На нашу думку, процес самовизначення варто поділити на два види соціальної діяльності:

- 1) від особи до суспільства (проявляється на індивідуальному рівні самореалізації особи)
- 2) від суспільства до особи (вимоги, норми та цінності суспільства до особи).

Для методологічного аналізу професійного спрямування використовують методикау Дж. Голланда [Єгорова, 2014: С.62]. Науковець виділяє 6 типів соціальної спрямованості особи, яка допомагає у виборі професії. Кожний із напрямків описує характерні риси, соціальні фактори та навички професіонала, тобто складає соціально-економічний портрет. Наприклад, інтелектуальний тип характеризує раціонального індивіда, який постійно здобуває нові знання. Його мислення неординарне, є бажання створити щось нове, вдосконалити науку.

Зробимо висновок, професійне самовизначення – соціальний процес визначення професійної сфери, пов'язаний із життєвим досвідом індивіда, знаннями про ринок праці, затребуваність кадрів у суспільстві та вимоги щодо них. Професійна спрямованість відображає зв'язок між індивідуальними та суспільними очікуваннями. Процес професійного самовизначення комбінує принцип свідомості та корисності для суспільства у трудовій діяльності, відповідність індивідуальним інтересам та схильностям особистості.

1.2.Трактування поняття “вибір професії”

Особистість щодня приймає десятки рішень, але одне із найважливіший – вибір професії. Соціальні, економічні та технічні структури продукують попит на кваліфіковані кадри у суспільстві. Соціально-економічні процеси встановлюють професійні потреби щодо пропозицій на ринку праці. Отже, вибір професії індивіда залежить від життєвого простору.

Сучасний світ вражає різноманіттям професій. Відбувається плавна зміна ступенів затребуваності на професії: зберігаються старі професії, з'являються або запозичуються нові. Наприклад, ринкова економіка України популяризує комерційні економічні структури, рекламні компанії, туристичні агентства – соціальні організації потребують професіоналів. Професійне різноманіття вимагає обізнаності у загальних тенденціях ринку праці, сфери зайнятості, соціальних проблем і викликів. Обираючи професію, особа підпорядковує свою дію та передбачає обставини майбутнього. Щорічно Міністерство освіти і науки формує список найпопулярніших спеціальностей серед випускників.¹ Даний перелік допомагає зрозуміти професійні орієнтації школярів та дослідити взаємозв'язки із поточними вимогами існуючих у економіці робочих місць.

Феномен вибору професії має міждисциплінарний характер, тому є предметом наукових досліджень в економіці, соціології, психології. Дослідники намагаються знайти відповіді на запитання стосовно проблем вибору професії представниками різних соціальних груп, у тому числі серед школярів. Вибір професії вимагає від особи обирати між альтернативами й можливостями, тому є класичним зразком простого вибору.

¹ На кого і де хочуть вчитися вступники – МОН публікує топ-10 найбільш популярних вишів та спеціальностей 2019 року – <https://mon.gov.ua/ua/news/na-kogo-i-de-hochut-vchitisya-vstupniki-mon-publikuye-top-10-najbilsh-populyarnih-vshiv-ta-specialnostej-2019-roku>

У своїй дипломній роботі я розглядаю визначення у професійній сфері на прикладі вибору професії. Соціокультурний аналіз дає змогу структурно розглянути емерджентність вибору професії. Взаємозалежність видів соціальної діяльності у аспекті вибору професії є яскраво вираженою, адже суспільство розглядає особу як фахівця-професіонала (індивідуальний рівень), хоча особа залежить від суспільних очікувань та можливостей (суспільний рівень).

Варто розрізняти основні моделі вибору професії сучасними школярами:

1) раціональний вибір (на основі індивідуальної схильності до професії, бажання отримати саме конкретну професію, орієнтація на реальну затребуваність з боку суспільства)

2) “уявний” вибір (певні професійні очікування особистості підтверджені критичним аналізом цінностей професій)

3) “нав’язаний” вибір (дослухання до порад інших суб’єктів (батьків, родичів, друзів)

4) прогнозований вибір (наслідування традиціям, культурним нормам чи освітнім цінностям)

Аналітичний центр CEDOS створив додатковий інформаційний канал для учнів, основна мета якого – спростити алгоритм вибору професії². Порадник-додаток базується на аналітичних дослідженнях, складається із трьох розділів: вибір спеціальності, вибір закладу вищої освіти, вибір освіти за кордоном. Головна характеристика створеного порадирика – допомогти випускнику знайти відповіді на запитанням щодо професій та супроводжувати його на всіх етапах вступної кампанії.

² Сайт для абітурієнтів. Як обрати вищу освіту [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/vybir>

За час вступної кампанії 2019 року до новоствореного poradnika звернулося 98 тисяч користувачів. Вони переглядали сторінку з poradnikom у середньому протягом 4 хвилини 40 секунд. Poradnik рекомендували Доктор Комаровський та Андрій Куликов. ЗМІ відреагували на появу освітньої сторінки та написали “Дзеркало тижня”, Урядовий портал, газета “День”, УНІАН, Obozrevatel та інші масові і нішеві медіа, знімали сюжети 1+1, 24-й канал, 5-й канал та інші телеканали³.

Отримані дані свідчать, що учні шукають достовірну інформацію щодо професій, їм був необхідний poradnik. Вибір професії не можливо здійснити не володіючи інформацією. У кінцевому висновку, можна стверджувати, що інформаційний poradnik вже допоміг одному поколінню українських випускників.

Вибір професії трактують як наповнену суб’єктивним змістом соціальну дію. Індивід надає осмислення власним діям. Вивчаючи велику кількість типів соціальної діяльності, представник німецької соціологічної думки початку ХХ століття Макс Вебер зупиняє увагу на соціальній дії. Соціальними діями науковець називав такі дії, які свідомо орієнтовані на певні “сподівання” і ґрунтуються на конкретно зумовлених засадах, що є “раціонально визначеними”. Варто зазначити, що соціальні дії у освітньому процесі відповідають веберівській інтерпретації. Описані Вебером дії підпорядковані встановленому порядку, суперечать йому, але доводять його існування. Соціолог акцентує увагу на змісті соціальної дії, тобто схематично прогнозує поведінку за алгоритмом: “мета дії – способи її досягнення” , тобто раціоналізує будь-яку соціальну дію.

Класичний приклад зіткнення двох велосипедистів можна перенести у освітню площину – вибір однієї професії, конкуренція за місце у закладі

³ Є.Стадний, Н.Ходорівська. Poradnik z voboru vyshchoi osvity [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: <https://www.cedos.org.ua/uk/articles/poradnyk-z-vyboru-vyshchoi-osvity>

вищої освіти під час кампанії або обрання суміжної спеціалізації на факультеті двома індивідами [Вебер, 1994: С. 509]. Учасники соціальної діяльності мають конкретні орієнтири, бачення ситуації та мислення як діяти далі. Не обов'язковий контакт діячів, у будь-якому випадку їхня поведінка перетинається, зумовлюючи соціальні фактори освітньої реальності.

Соціальна дія, за Вебером, не є догматичною, вичерпною стосовно поведінки, адже піддається впливу традицій, звичок, емоцій. Нераціональні почуття нашоухують індивіда до певних соціальних дій, тому соціолог не виключає їх із класифікації раціональності. Досліджувану раціональність соціальної дії М.Вебер розглядає як своєрідний “ідеальний тип”, з його допомогою прослідковується чітке розмежування у пізнанні соціальних явищ. Виокремлений ціннісний підхід до соціальної дії підтверджує, що “каузальний аналіз та вибір між цінностями є речами хоча й взаємопов'язаними, однак принципово різними” [Погорілий, 1996: С. 26]. Бажання здобувати освіту зароджується у індивідів не одномоментно. Починаючи відвідувати заклад середньої освіти, 6-річний індивід підпорядковується рішенням батьків, у процесі навчання формується вже його власна думка щодо освітнього інституту, тобто зароджується раціональність соціальної поведінки.

Німецький соціолог висував припущення, що індивідуальні дії системно, структурно та інституційно утворюють соціальну реальність. Їх не можна назвати “пасивними елементами”, адже вони впливають на її функціонування. Будь-яка дія особи набуває соціального характеру, в основу якої покладена суб'єктивна мотивація, орієнтація на інших, вибір способу взаємодії з навколишньою дійсністю, зумовленою системою цінностей [Вебер, 1994: С. 314]. М.Вебер пропонує 4 типи соціальної дії:

1. Ціле-раціональна соціальна дія характеризується тим, що “в основі її лежать очікування певної поведінки предметів зовнішнього світу, інших індивідів та використання даного очікування як “умов” або “засобів” для

досягнення своєї раціонально поставленої і продуманої мети” [Вебер, 1990: С. 627]. Саме ціле-раціональність вважається засобом аналізу дійсності, тому даний тип соціальної дії – найвищий ступінь раціоналізму у поведінці. Місце ціле-раціональної дії Вебер визначав як теоретичний конструкт для пізнання і розуміння емпіричної реальності.

2. Ціннісно-раціональна соціальна дія є “заснованим на вірі в безумовну - естетичну, релігійну або будь-яку іншу - самодостатню цінність певної поведінки як такого, незалежно від того, до чого воно приведе” [Вебер, 1990: С. 628]. Даний тип соціальної дії пов’язаний із переконаннями індивіда, усвідомленні певних патернів та обов’язків. Ціннісно-раціональна дія не орієнтована на результат, не залежить від успіху поведінки. Вебер трактував ціннісно-раціональну дію, як діяльність відповідно до індивідуальних вимог та уявлень.

3. Афективна або, в іншому трактуванні, емоційна соціальна дія ґрунтується на афекти, емоційний стан індивіда [Вебер, 1990: С. 628]. Даний тип дії також має за мету власне саме цю дію, а не результат чи успішність. Наслідки діяльності не розглядаються індивідом. За Вебером, афективна дія є реакцією на незначні обставини, що проявляються у емоціях, почуттях, афектах.

4. Традиційна соціальне дія заснована “на тривалій звичці” [Вебер, 1990: С. 628]. Даний тип соціальної дії порівнюють із афективною дією, але традиційна базується на звичній діяльності. Автоматизм поведінки виключає усвідомлення такої дії. Вебер доводить, що традиційна дія також вважається соціальною, адже ґрунтується на комплексі соціальних фактів звичайних подразники, звичок.

Класифікацію соціальної дії за М.Вебером я б хотіла адаптувати під вибір професії випускників. Ми вже проаналізували, що існують зовнішні та внутрішні чинники прийняття рішення у виборі професії. Певним чином,

чинники впливу є орієнтаційною раціональністю соціальної дії, самого процесу вибору професії. Дана класифікація буде апліментована під українське суспільство, що пояснить соціальні обставини професійного визначення учнями випускних класів. Проінтерпретуємо типи соціальної дії за Вебером у процесі вибору професій:

1. Вибір професії як ціле-раціональна дія. Ґрунтується на принципах соціального сприйняття освіти, важливості отримання диплому про закінчення ЗВО. Ціле-раціональність діяльності будується на суспільних стереотипах, думках різних поколінь та консервативному мисленні. Випускник робить вибір професії опираючись на уявлення батьків або близьким людей. Головне – це отримати освіти, не знайти себе під час навчання, відкрити ознаки професіонала або особистий ріст на користь суспільства не враховується при даній соціальній дії.
2. Вибір професії як ціннісно-раціональна дія. Базується на цінності інституту освіти. Школяр переконаний, що освіту необхідно здобувати і приділяти час навчанню. Зазвичай, на діяльність впливають як суспільно-освітні орієнтації, так й індивідуальні. Наприклад, старшокласник входить до релігійної спільноти, де одним із догматичних цінностей є освіта.
3. Вибір професії як афективна дія. Соціальна дія у визначенні професійного спрямування залежить від емоцій, настрою, атмосфери простору. Випускник дізнався про престижність певної професії, тому одразу приймає рішення її здобувати; учень поспілкувався із старшим другом, який вже отримує певний фах, тому також на емоціях приймає рішення вчитися за тією ж професією; під час емоційного сімейного обговорення школяр визначається із професією. У даних соціальних обставинах вибір професії є залежним, індивід може не усвідомлювати до кінця перспективність рішення.

4. Вибір професії як традиційна дія. У даному випадку раціональність вибору професії залежить від традицій у яких перебуває випускник. Це можуть бути суспільні, групові, сімейні чи індивідуальні традиції. Яскравий приклад, син/дочка батьків-лікарів також обирає професію лікаря й продовжує династію. Індивід наочно спостерігає перспективи професійного розвитку, престижність та соціальну позицію у професії.

Зазвичай, вибір професії школярів піддавати прогнозуванню недоречно. Суспільство генерує вакантні місця для ЗВО, висловлює потребу в окремих категоріях професіоналів. Випускники поєднують декілька видів соціальних дій при виборі фаху. Для одного індивіда домінують ціле-раціональні, тоді ж у його сусіда – традиційні дії. Реальна поведінка школярів відзначається, на їхню думку, раціональністю, яку я спробувала систематизувати за класифікацією М.Вебера.

Варто описати взаємозалежність зв'язків схарактеризованих типів вибору професій на суспільний розвиток. Структурну роль раціональності підкріплюють соціальними вимогами та важливістю вибору. Соціальна група абітурієнтів піддається впливу соціальних агентів та інститутів, тому розмірковує щодо вибору професій різними методами. Спроби раціоналізувати управління, економіку, політику та культуру переносяться і на інші галузі соціальної діяльності. М.Вебер пояснював даний процес із проникненням науки у всі сфери життя як універсальну характеристику сучасного суспільства. Можемо зробити висновок, що зважування факторів впливу на вибір професії випускників доводить раціональність способу мислення соціальної групи.

Повернемося до основного постулату німецького соціолога про усвідомлення соціальної дії. Саме осмислення поведінки є головним лейтмотивом у теорії М.Вебера. Надаючи сенс соціальній дії вибору професії, індивід усвідомлює себе та співвіднесення поведінки із навколишніми подіями. Вибір професії повідомляє меседж школяра, ставить

об'єкт (самий вибір) у співвідношення із власним мікросвітом. З одного боку, учень обирає фах і привертає увагу своїм вибором інших, але з іншого боку, він раціоналізує діяльність суспільного порядку. Повідомлення про усвідомленість дії вибору професії стає цінністю для соціальної групи, спільноти або прошарку суспільства.

Обґрунтування та пояснення усвідомлення соціальних дій М.Вебер проводить за двома методами. Перший пов'язаний із буденною свідомістю особи (суб'єктивне ставлення до того, що є для нього життєво важливим, вигідним, корисним) та науково-змістовним (об'єктивне ставлення дослідника до предмета аналізу). Для аналізу вибору професії ми зупиняємося на другому методі інтерпретації соціальних дій. Випускник обирає професію на індивідуальному рівні, незалежно від об'єктивних та суб'єктивних впливів, але комплексно пояснити та зрозуміти змістовну складову вибору можливо ні у загальності для всіх, а у значимості для суб'єктів [Гайденок, Давыдов, 1991: С.40]. Надання усвідомлення вибору професії соціальною групою не перебуває у межах психологічного аналізу, адже виходить за рамки індивідуального рівня. Розуміння раціональності вибору випускника переходить у процедуру віднесення до цінностей молодої особи, тобто на соціологічний рівень.

Продовжуючи соціокультурний аналіз за веберівською концепцією, визначаємо зміст соціальної дії (вибір професії) у межах установок. Даними установками і є зовнішні та внутрішні впливи. Вони відображають обставини соціального простору, історичності та культурного розвитку. Усвідомлення соціальної діяльності приводить нас до поняття свідомого вибору професії. Основною відмінністю його від інших виборів фаху є суб'єктивна оцінка освітньої ситуації та перспектив, тобто учень сам повинен прийняти це рішення. Об'єктивне пояснення напрямку професійних уявлень відображає знання щодо професій, знову ж таки, фактори впливу, але результатом є зважений свідомий вибір випускника. У даному випадку не враховується

доречність вибору для суспільного розвитку чи думка оточуючих, основним є процес усвідомлення власних дій учнем.

Соціальні вимоги та контроль над поведінкою учнів випускних класів вимагає свідомих рішень. Запровадження метод спеціалізацій у старшій школі, поглибленого вивчення предметів, обов'язкових консультацій із психологом стимулюють учнів до прийняття саме свідомого вибору професії. Таким чином, соціум формує навантаження на рішення випускників, не приймає моменти стихійного обрання професій. Всебічний аналіз потенційних та реальних професійних ресурсів продукує існування соціального ліфта для школярів через оцінювання можливостей, мобілізації професійного визначення, корекції фахових інтересів та вподобань, узгодження із кон'юнктурністю ринку праці.

Знову ж таки, варто визнати існування сильної кореляції вибору від випадкових факторів, наприклад, порад друзів або знайомих, гонитви за модною професією. Похибка із вибором професії несе у собі психологічний та соціальний негативний відбиток:

- 1) Психологічний – розчарування у виборі професії, втрата орієнтирів та цінностей, депресія, почуття невпевненості;
- 2) Соціальний – не виправдання очікувань, утворення стереотипів, виключення із певних соціальних груп, відчуження, суспільний тиск.

1.3.Свідомий вибір професії та його ознаки

Свідомий вибір підштовхує випускника аналізувати і ставитися критично до отриманої інформації щодо професій, врахувати можливі наслідки на всіх рівнях. Соціально-психологічне навантаження повинно

стимулювати школяра до прийняття самостійного рішення, а не нав'язування існуючої думки. Прийняття свідомого рішення вимагає учня звернутися до інтелектуального капіталу, що й забезпечить професійне самовизначення. Проаналізувавши соціальне навантаження на соціальну групу випускників, можна визначити чинники свідомого вибору професії [Хавир, 1981: С.96]:

- володіння інтелектуальним капіталом (здібності, схильності, інтереси, сильні/слабкі сторони особистості, можливості та обмеження розвитку);

- знання соціальних очікувань щодо професій, ознайомлення із актуальною інформацією на ринку праці;

- уміння зважувати особисті результати самооцінки із знаннями, вимогами до професій, формування індивідуальних професіограм;

- ознайомлення із суспільною думкою, груповою свідомістю та уявленнями соціальних агентів.

Свідомий вибір професії відбувається, у першу чергу, з огляду на наявні у особистості соціальні цінності. Якщо головним для індивіда є суспільний престиж, то професія обирається виходячи з ієрархічної моделі професій, престижності професії у соціумі, соціальної оцінки професіонала. Теорія раціонального вибору базується на поясненні освітніх виборів, розглядає результати рішень, які приймають індивіди, враховуючи шанси на успіх, переваги та недоліки варіантів навчання. [Erikson, Jonsson, 1996: С.10-15] Особа може віддавати перевагу матеріальним цінностям та економічному капіталу, тому вибирає професію, яка б забезпечила матеріальне благополуччя. Частина індивідів обирає фах через зацікавлення, підвищену уваги до професії. Нерідко такі уявлення конструюються ЗМІ, соціальними агентами або інститутами. [Ильин, 2003: С. 272-275] Наведемо додатковий варіант класифікації соціальних причин вибору професії Є. П. Ільїна:

1. суспільні очікування, що включають усвідомлення необхідності приносити користь суспільству, бажання допомагати людям, соціальну установку щодо значення професійної діяльності;

2. отримання певних матеріальних благ індивідом, його оточення для задоволення матеріальних та духовних потреб;

3. задоволення потреб у самореалізації, самовираженні, самоактуалізації, які пов'язані з тим, що індивід за своєю природою не тільки споживач, але і творець. Ці мотиви спонукають особу до швидкого визначення напрямку професійної діяльності та ефективності у ньому. [Ильин, 2003: С. 270]

Модель Брін-Голдторпа висуває припущення щодо свідомого вибору професії: раціональне рішення розглядається як інвестиція у соціальне майбутнє суб'єкта. [Breen, Goldthorpe, 1997: С. 280] Вибір відображає оцінювання вигоди та витрат соціальних капіталів. Відповідно, соціальні класові відмінності в економічних ресурсах, професійних прагненнях та науковому рівні продуктивності передбачають диференціацію вибору професії.

За ознаками моделі Брін-Голдторпа, усі соціальні класи поділяють однаковий пріоритет прийняття рішення: мінімізація ризику втрати, тобто соціального зниження. Випускники є вихідцями з різних соціальних класів, тому мають різні орієнтири, професійні прагнення. Для школярів з вищого класу пріоритетним у виборі професії є максимізація шансів щодо соціального становища, тоді як для учнів з робітничого класу, головна мета – збільшити шанси на досягнення матеріального добробуту. [Goldthorpe, 2006: С.55]

Свідомий вибір професії має значення не лише для досягнення класу, але й для соціального престижу, пов'язаного з освітніми званнями. Соціальне походження відображає додатковий ефект на професійне самовизначення.

Відстежувати різницю соціального походження найбільш доречно локально за соціальними групами, опираючись на навчальні показники учнів старшої школи. Академічна ефективність підказує випускникам на які професійні сфери варто звернути увагу. Шкільні досягнення формують напрямок руху для відстежування вибору професії. На прикладі італійських старшокласників (у тому числі випускників технікумів) Р.Брін та Дж.Голдторп виводить стратегію прийняття свідомого вибору професії [Barone, Triventi, Assirelli, 2018: С.30]:

Соціальне походження – Пріоритети – Академічна ефективність.

Сучасні молоді люди адаптовані до умов глобалізаційних процесів, тому проявляють раціональність у поведінці. Скептицизм у свідомому виборі професії викликаний розмиттям системного оцінювання учнів випускних класів. Ван дер Мерве запевняє, що суб'єкт перебуває у соціальних рамках під час прийняття вибору професії, тому необхідно тлумачити його дії через капітали [Der Merwe, 2010: С.81-94]. Культурний капітал відображає знання, навички, ставлення та професійну обізнаність. Економічний капітал охоплює матеріальні та фінансові активи інституту сім'ї, особи. Тоді ж, соціальний капітал – це сукупність ресурсів (фактичних, потенційних), накопичений за рахунок членства у групі чи соціальній мережі, наявні зв'язки із соціумом. Володіючи описаними капіталами, випускник позиціонує себе у полі, демонструє власну позицію. Його діяльність регулюється соціальними правилами до переломного моменту. Ось цим піковим моментом є закінчення навчання та необхідність вибору професії. Процес вибору професії індивід сприймає як нерегулярну модель поведінки, порушення соціального порядку.

Відчуваючи соціальний тиск, випускник звертається до інтелектуального капіталу, аналізує й фрагментарно оцінює інформацію. Збір додаткової інформації проходить фільтрацію, відбір знань набуває прагматичних ознак. Свідомий вибір професії є ухваленим рішенням сформованої особистої диспозиції [Bourdieu, 1977: С.68]. Ці диспозиції були

сформовані їхніми історіями життя, перебували у контексті соціального поля, в якому проживали та існували із соціальними інститутами. Отже, можна стверджувати, що випускники здійснюють прагматичний свідомий вибір.

П.Ходкінсон і А.Спарк провели експеримент для з'ясування характеру прийняття рішень у виборі професій. Прагматичність раціонального вибору з 26 інтерв'ю, незалежно від етнічної приналежності, соціального класу, статі та дисципліни була не помічена [Hodkinson, Sparkes, 1997: С.29-44]. Однак, індивіди проходили через різний процес прийняття аналогічного рішення, хоча перебували у однакових соціальних умовах. Інтерв'ю продемонстрували, що вибір професії базувався не лише на освітньому рівні, а й залежав від інших чинників. У межах поля учні взаємодіяли із акторами, які безпосередньо впливали на них. Такими акторами, частіше всього, були вихователі, брати/сестери, однолітки, викладачі та консультанти з профорієнтаційної роботи. Основні відмінності полягали у соціальному та освітньому досвіді випускника. Учні середніх класів за вибіркою виділяли у відповідях власну сім'ю як найважливіше джерело впливу.

Отже, соціальний капітал мав найбільший вплив на вибір професії під час експерименту. П.Ходкінсон і А.Спарк доводять, що інформацію про професії учні отримують також через соціальних агентів, тому консультування із освітніх питань відбувається із нав'язуванням соціальних фактів. Шаблон поведінки тільки доводить значущість раціональності та зважування позицій при свідомому виборі професії. На відміну від домінуючих теоретичних моделей щодо поведінки вибору, прагматично-раціональний підхід у дослідженні фіксує непередбачуваний характер освітніх рішень. Аналіз соціальних рамок та обставин здійснення вибору шукає широкого пізнавального пояснення у поведінці випускників у підході "один для всіх" [Gausdal, 2015: С.93]. Спрощення та прогнозування мислення школярів ігнорують концептуальну складність вибору, не враховують соціально-культурні чинники.

У науковій думці кінця ХХ століття був поширений процесуальний підхід до вибору професій. Головна увага була приділена соціалізації та її системному аналізу факторів вибору професії. Факторний аналіз утворював загальну схему, розподілену на етапи соціалізації особи, що у кінцевому випадку призводили до професійного самовизначення. П.Мусгрейв стверджував, що будь-яка теорія вибору професій повинна охоплювати весь процес первинного вибору занять, враховувати вплив, який діє на будь-яку особу від народження аж до наступного важливого вибір професії. [Musgrave, 1967: С.33-46] Ще один прихильник процесуального підходу Е.Гінзберг розглядав вибір професії як динамічне явище розвитку очікувань від обраного фаху. [Ginzberg, 2015: С.77-85] На початку професійні уявлення мають спрощений вигляд, далі відбувається усвідомлення, що деформує конструкт у свідомості особи. Узагальнена модель представників процесуального підходу пропонує таке узгодження елементів [Richards, 1973: С.9-15]:

- 1) Освітні цінності;
- 2) Професійні можливості;
- 3) Шанси отримати обрану професію.

Гіпотеза раціональності та послідовності переходить від здійснення вибору професії до обрання установи навчання. Фактична ймовірність виконання соціальної дії вибору настановує випускника на подальшу освітню діяльність. Трактують та пояснюють феномен свідомого вибору за різними підходами доводить його багатоаспектність вивчення. Свідомий вибір професії, на думку науковців, є кінцевою точкою завершення середньої освіти та стартом вищої.

ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 1

Етап закінчення школи для учня стає початком нової соціальної сходинки у житті. Одинадцять років навчання переходять у конкретну професійну спрямованість. Професійна спрямованість відображає взаємозв'язок між індивідуальними та суспільними очікуваннями. Процес професійного самовизначення комбінує принципи свідомості та корисності для суспільства у трудовій діяльності, відповідності інтересам і схильностям випускників. Під час навчання у школі вони досліджують як свої внутрішні пориви, так і зовнішні вимоги на ринку професій, тому професійне самовизначення є передумовою вибору конкретної професії.

Різноманітний перелік професій ускладнює процес вибору для школярів. Учні орієнтуються на загальні тенденції ринку праці, сфери зайнятості, особисті інтереси та майбутні перспективи. Соціологічний аспект вибору професії випускників розглядає обставини і змістовність соціальної поведінки, його зумовленість, причино-наслідкові зв'язки та очікування.

У дипломній роботі я проінтерпретувала вибір професії як соціальну дію, за типологією М.Вебера. На мою думку, обираючи професійне спрямування випускники транслиують певний зміст, їх дія є зумовленою іншими чинниками. Адаптована веберівська класифікація набуває такого вигляду:

- 1) Вибір професії як ціле-раціональна дія (стереотипи, консервативне мислення, важливість отримання диплому вищої освіти)
- 2) Вибір професії як ціннісно-раціональна дія (цінність вищої освіти, бажання продовжувати навчання заради знань)
- 3) Вибір професії як афективна дія (залежить від настрою, емоцій, простору)
- 4) Вибір професії як традиційна дія (професія передається у поколіннях, шана традицій, звичаїв)

Вибір професії школярів відноситься до категорії сенситивних понять, тому систематизація висновків є умовною. Прогнозування вибору можливе за умов глибокого аналізу на індивідуальному рівні. У сучасному суспільстві закономірності вибору соціальної групи випускників не відслідковуються, наявний лише кінцевий збір даних.

Вибір професії випускників є видом соціальної дії, тому несе у собі ознаку усвідомлення. Свідомий вибір професії характеризується, у першу чергу, наявністю соціальних цінностей. Вибір професії переходить у категорію свідомого, коли він осмислений та прийнятий самим учнем. Теорія раціонального вибору пояснює поняття свідомого вибору професії у контексті результатів освітніх виборів, збалансуванні переваг та недоліків професійних інтересів.

За психологічним підходом свідомий вибір професії ґрунтується на внутрішніх спонуканнях, захопленнях та інтересах старшокласників. За період навчання у школі індивід розкриває свої таланти, схильності, тому на їх основі може самостійно прийняти рішення щодо професійного спрямування. За процесуальним підходом свідомий вибір професії зумовлюється соціальним контекстом, середовищем або простором. Обираючи майбутній фах сучасний випускник звертає увагу на престижність та популярність професії, суспільну думку і професійні стереотипи. Крім того, соціальне походження відображає додатковий вплив на процес прийняття рішення.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ВИБІР ПРОФЕСІЇ

2.1. Загальна характеристика чинників вибору фаху випускників

На самовизначення впливають різні чинники, у тому числі психологічні, культурні, економічні, але найбільш вагомими є соціокультурні. Поглянувши на ціннісні орієнтації школярів щодо вищої освіти, стає зрозуміло, що професійне самовизначення особистості не піддається вузькогалузевому аналізу, а переходить на міждисциплінарний рівень мезорівневих структур.

Зовнішні умови вибору професії створені соціумом у вимогах до представників певних професій. Інформування щодо професійного спрямування відбувається у соціальних групах, відображаючи соціально-економічні особливості суспільства. Норми та вимоги до кожної професії передаються на культурному рівні, у прописаній формі вони утворюють професійні кодекси. Старшокласники користуються новітніми методами отримання інформації, тому не оперують поняттями професійної етики та професійних кодексів загалом.

Розвинене суспільство формує базу затребуваних професій та демонструє її через профорієнтаційну систему. Процеси узгодження громадських вимог та особистих інтересів при виборі професій більше нагадують конфлікти чи дискусійні випадки. Індивідуальний рівень виявлення схильностей до конкретних видів професійної діяльності у поєднанні із думками соціальних агентів формують вплив на вибір професії.

Соціальне сприйняття реальності, у певні мірі, визначається домінуючими цінностями у суспільстві. Особистість орієнтується на цінності при виборі варіантів освоєння професійної діяльності. Слід розподілити ціннісні орієнтації за групами, які детермінують вибір професій:

1. Загальні суспільні цінності. Базуються на культурному рівні, поширюються через соціальні групи (престиж професій, мода, попит, ринок праці).

2. Індивідуальні цінності. Перебувають у взаємодії із суспільними цінностями, можуть поділятися/не поділятися, але залежать від особистих пріоритетів (сімейне виховання, досвід, схильності та інтереси, професійна зацікавленість, ставлення до праці).

3. Професійні цінності. Утворюють галузевий рівень діяльності, визначають блага, норми та очікування щодо конкретної професії (професійні можливості, зміст та особливості професії, соціальний статус, позиція, кар'єрний зріст).

Звернемося до соціологічного аналізу й поглянемо на систему описаних професійних цінностей. Домінування певних із орієнтирів можливе, але те на практиці частіше зустрічаються випадки із поєднанням різних категорій цінностей. У першу чергу, індивідуальні цінності утворюються на базі суспільних, залежать від власної життєвої позиції, основних сфер діяльності, груп та соціуму.

Суспільні професійні цінності описують не лише зміст та вимоги до конкретних професій, вони демонструють соціальну позицію у системі. Професія стає важливим фактором для демонстрації соціального статусу та ролі. Характеристики вибору корелюють із очікуваннями щодо матеріального становища фахівця-професіонала та можливостями кар'єрного зростання. Загальні суспільні цінності утворюють поверхневе уявлення про варіативність професій у соціальному просторі. Макро-суспільний рівень демонструє цілісні системи професійного вибору, маючи за завдання утворити уявлення для особистості про весь світ професій.

Зовнішній вплив на вибір професій здійснюють і соціальні агенти. Старшокласники залежать від сімейного оточення, дослухаються до думки

батьків і найближчого оточення. У певній мірі відбувається ретрансляція соціальних цінностей через сім'ю, церкву та інші соціальні групи. Із швидким розвитком технологій школярі піддаються впливу ЗМІ та Інтернету при виборі професій. Конструкти реальності подають інформацію у інноваційному вигляді, втручаються у цінності випускників, тому безпосередньо розміщуються між двома рівнями самовизначення при виборі професії.

Російський вчений Є.О. Климов дослідив питання професійного самовизначення, тому пропонує вісім основних факторів, що впливають на вибір професії [Климов,1996: С.39-45]. Три перші фактори описують вплив соціальних агентів (членів сім'ї, близького оточення, вчителів), наступні три присвячені опису професійних планів, інформативності щодо переліку професій та суспільних очікувань щодо них, останні два аналізують індивідуальні схильності та здібності людини.

Передумови для вибору професій зумовлені отриманими знаннями, соціальним досвідом, навичками, бажаннями та інтересами. Основне завдання для випускника – здійснити вибір професійного спрямування, зваживши особистий потенціал, бажання та соціальний простір.

Інформацію щодо професій учні отримують із альтернативних каналів, але її засвоєння та зважування формує наступний етап вибору фаху. Комплексний підхід до процесу вибору професійного спрямування має лонгітюдний ефект, тому шкільних знань може бути замало для випускника.

Соціальні очікування та суспільні вимоги співвідносять із соціальними ознаками позиції індивіда або групи. Будь-який професіонал займає певну позицію у соціальній системі, отже досягає соціального статусу. У даному випадку професійний соціальний статус є набутим, адже індивід не отримує його від народження, протягом життя докладає зусиль для його здобування.

Професійні уявлення старшокласників також базуються на соціальних статусах різних професіоналів у соціумі.

Дж. Хоманс дотримується думки, що соціальний статус — це місце, яке індивід займає у соціальній системі. Дослідник стверджує, що статус вказує місце у сплетінні соціальних відносин, з яким пов'язане місце рольових очікувань. Основним чинником, що характеризує соціально-професійний статус є престиж. Вимірюється дане поняття за такими ознаками як: престиж професії, рівень доходу й рівень достатку. Цей тип узагальненого статусу прийнято називати соціально-економічним індексом позиції. [Кушерець, 2003: С. 61-70]

Випускники отримують опис престижності професій від соціальних агентів, частіше всього це профконсультанти. Теоретично відбувається приписування рівня престижності соціально-професійній групі, створюють структурну мапу професій у свідомості випускника. Дисонанс поняття “престиж” полягає у формуванні соціального оцінювання від професії та розподілу матеріальних благ на суспільному рівні. Американський дослідник Дж.Л.Спеф запропонував диференціювати всі професії на групи, ґрунтуючись на трьох групах чинників: участь у керуванні (“влада”), складність праці, престиж. Дослідження чинника престижу полягало у вимірюванні наступних критеріїв: прямий вимір престижу, освіта, достаток. [Радаев, Шкаратан, 1996: С.104]

Вибираючи професію, старшокласник робить вибір власного майбутнього. Ідея “професіоналізму” викликає відповідальність за вибір та соціальну діяльність. Для випускника вибір професії є не лише наслідком соціальної дії у освіті, але й зароджуванням статусу, доходу, влади і престижу. Суспільні твердження про престижність професій та підтримка ієрархічних порядків здійснюється за допомогою сертифікатів (дипломів, розрядів, сертифікатів), що фіксують рівень кваліфікації, здатність

виконувати визначені види діяльності. Професійна диференціація пов'язана з розглядом визнання професії, її статусу на соціальному рівні.

Американський вчений Дж.Каунтс розпочав практично досліджувати престиж професії. Він опитував думку школярів щодо переліку з 45-ти професій. Кожній професії було приписано місце у ієрархії та ранг. Пізніше опитавши більшу вибірку сукупність школярів у різних штатах, було зроблено висновок, що відповіді учнів майже не мають відмінностей. [Counts, 1925: С.16-27] Потреба з'ясувати суспільну думку щодо престижності професій у часи після Великої депресії спонували Дж.Ніца провести опитування серед випускників. У Пенсільванії (1928, 1934) та Огайо (1932, 1934) простежувати динаміку соціального статусу 40-ка професій. [Neitz, 1935: С. 454–461]

За даною методологією було проведено дослідження і на теренах СРСР. Дослідник К.Девіс опитав 92-а школярі щодо проблематики престижності та приписування рангів заданому переліку професій. [Davies, 1952: С.134-147]. На території Радянського Союзу була опублікована вагома праця українських соціологів В.Черноволенка, В.Осовського і В.Паніотто щодо престижу професій. Автори піддали аналізу уявлення громадян про престиж професій через ознаку поваги про представників конкретних професій. Необхідно було оцінити престиж для переліку професій (від 22 до 40) за 5-бальною шкалою від «дуже низький» до «дуже високий». Додаткові запитання були присвячені привабливості названих професій. Вибіркову сукупність опитування склали випускники київських шкіл. Всього було проведено шість анкетних опитувань, охоплено 4506 респонденти. За отриманими даними було проаналізовано поняття престижу та утворено ієрархію професій [Черноволенко, Осовський, Паніотто, 1982]. Варто зазначити, що дослідження В.Черноволенка та В.Паніотто дали початок емпіричного етапу соціальній проблематиці престижу професій в СРСР. Подальші вітчизняні наукові праці були присвячені розрізненню понять

привабливості та престижності професій. В.Шубкін і Д. Костантиновський наполягали на думці, що привабливість професійного напрямку трактується як бажання, мрія здобути професію, тоді ж як престиж описує професії у соціальних ієрархіях. [Костантиновський, 1996: С. 12-49]

Слід зазначити, що професія є соціальною роллю, яка визначається загальним поділом праці в суспільстві. Випускники можуть дізнатися про престижність зацікавлених професій, звернувшись до Індексу престижу професій [Duncan, 1961: С. 109–138]. Національні дослідження були започатковані фахівцями Інституту соціології НАНУ у 1994 році й надалі проводилися у декілька хвиль. Респондентам було запропоновано перелік із 31-го найменування професій та занять, престижність яких вони мали оцінити за 5-бальною шкалою, де 1 бал – дуже високий престижу суспільстві, тоді ж 5 балів - дуже низький. На основі отриманих даних формувався Індекс престижу професій, який описував ієрархізацію професій в українському суспільстві. [Оксамитна, 2007: С. 170-179]

Дослідниця освіти С.Оксамитна висловлювала гіпотезу, що престижність професії залежить від місця проживання у свої працях [Оксамитна, 2002: С. 39]. Опитування складалося з кількох етапів, поширювали результати на загальнонаціональному рівні України з метою дослідження стану та динаміки оцінок престижу професій. Вибірку складала доросле населення України, сегментоване за рівнем освіти. Я б хотіла звернутися до висновків дослідження, тому що вони описують кореляційні зростання показників престижності занять. Хоча вибірка сукупність не відображала погляди соціальної групи випускників середніх навчальних закладів, але теоретично формує соціальну групу їх батьків, родичів, вчителів та інших дорослих соціальний агентів.

Формування уявлень про професії та престижність занять прямо пропорційно залежить від величини населеного пункту. [Оксамитна, 2002: С. 43] Школярі з великих міст орієнтуються на професії, які потребують вищої

освіти, наприклад: лікар, юрист, економіст. Випускники сільських шкіл звертають увагу на професії у сферах обслуговування, пов'язані більше із фізичною працею. Для даної категорії професій буде достатньою неповна вища або закінчена середня освіта, наприклад: будівельник, швачка, слюсар, механік.

Доходимо до висновку, що престижність професій викликана соціальним та культурним простором індивіда. Рангове впорядкування професійних груп зумовлює модифікацію уявлень випускника при здійсненні вибору фаху. Міська та сільська структура соціуму наочно показує учням соціальне ставлення до професіоналів та їхню позицію.

Якщо об'єднати зовнішні та внутрішні фактори вибору професій, то у загальному вигляді отримуємо оптимальне рішення для індивіда. Збалансувавши всі компоненти і розкривши їх зміст, то утворюється “формула вибору професії”: “хочу” — “можу” — “треба”. [Сухенко, 2019: С.12-17] Коротко охарактеризуємо кожен складову:

I. “Хочу” — соціальні дії базуються на індивідуальних інтересах або бажаннях. Взаємодія із іншими суб'єктами у соціальних інститутах (школа, сім'я, церква). З професійної точки зору особистість зацікавлена у співпраці з колективом (інших соціальних групах), підвищує власну кваліфікацію та підкріплює соціальну позицію, користується авторитетом.

II. “Можу” — можливості особистості, аналіз отриманого досвіду (знання, вміння, навички), здібності до різних видів діяльності.

III. “Треба” — вимоги і потреби суспільства. У дану категорію потрапляють уявлення про обов'язки професії, стереотипи та ціннісні орієнтації.

Як вже зазначалося вище, на процес вибору професії школярів значний вплив здійснює сім'я. Родинний вплив починається в період початкової

соціалізації, коли сім'я виступає домінуючим соціальним агентом для дитини. У період підліткового, юнацького віку сімейний вплив послаблюється, інколи разом з авторитетом батьків, але все одно, свого значення не втрачає. Школярі підсвідомо або свідомо наслідують поведінку, патерни зароджені у інституті сім'ї.

Вплив різноманітних чинників на вибір майбутньої професії характеризується динамічними процесами та отриманими знаннями, які дозволяють обирати найбільш ефективні форми та методи управління процесом професійного самовизначення. Кінцевий вибір особистість здійснює, проаналізувавши всі компоненти формули. Індивід співставляє отримані знання та професійні можливості, тоді узгоджує суспільні та індивідуальні потреби.

2.2. Роль профорієнтації у виборі професії

У сучасному світі випускники середньо-освітніх навчальних закладів обирають професійне спрямування, вступаючи до ЗВО. Школярі зустрічаються із проблемою оптимального вибору професійного майбутнього. Дана проблематика є критичною для суспільного розвитку, адже відбивається на функціонуванні інших соціальних інститутів: після навчання студенти (інститут освіти) формують ринок праці (інститут соціальної політики), що підтримується економічними суспільними процесами (інститут економіки).

У кінці XIX століття науковці розпочали вивчати профорієнтацію як засіб психолого-педагогічної підготовки особистості до вибору професії. Профорієнтаційна робота є динамічною, еволюційно змінювалася із розвитком суспільства. Найбільше літературних джерел щодо професійної орієнтації

можна знайти про україно-радянський період, адже до здобуття незалежності профорієнтаційна робота була обов'язковою і проводилася в рамках підходів СРСР. Базисною ознакою була орієнтація на відтворення робочої сили для планової екстенсивної економіки. [Закатнов, 2009:С.173-179]

Період соціологічних досліджень профорієнтації (1960-1980-ті рр. ХХ століття) відображає час розквіту радянської соціології освіти. Профорієнтаційна робота мала чітку глобальну мету, тому соціологи приєднувалися до її дослідження та контролювання. На даний аспект соціологічного аналізу звертає увагу Л.Коган у статті «Загальна і фахова освіта як об'єкт соціологічного дослідження» [Коган, 1969: С.4-5].

Бурхливо розпочали проводитися емпіричні дослідження профорієнтаційних поглядів школярів у 1960-х рр. Головною метою було виявити цінності випускників, механізми мобільності та уявлення учнів щодо різних професій. Даною проблематикою займалися В. Шубкін, Д. Константиновський, Г. Чередниченко та ін. [Константиновский, Шубкин, 1977]. Соціологи встановлювали взаємозв'язки із престижністю професій та профорієнтаційною роботою.

Фундаментальні праці щодо профорієнтаційних поглядів молоді були зроблені В.Черноволенком, В.Осовським, В.Паніотто. Представники київської школи соціології зосереджували увагу на трудовому вихованні, методах профорієнтаційної роботи. Опитуючи школярів, було сформовано ієрархію престижу професій, що виходило із засад профорієнтації та у подальшому визначало вибір професії учнів [Черноволенко, Оссовский, Паниотто, 1979].

Подальші вивчення профорієнтаційних поглядів радянськими вченими були пов'язані із соціально-демографічними групами. У 1970-х рр. був сформований напрямок досліджень вищої школи (аналіз суб'єктів освіти, навчального процесу, методів викладання). Соціологи висвітлювали

проблематику соціологічного аспекту: О. Дмитрієва [Дмитриев, 1974] , С.Іконнікової [Иконникова, 1974], А.Овсянникова [Овсянников, 1989].

Профорієнтаційна робота за часів Радянського Союзу залежала від політичної сфери та суворо контролювалася комуністичною партією. Агітація за допомогою реклами різних професій була головною характеристикою радянської профорієнтації. Друкувалися рекламні плакати, карикатури та оголошення із влучними висловлюваннями-закликами, які доносили інформацію про професії у маси. Громадяни зчитували образи затребуваних професіоналів (комбайнерів, лікарів, вчителів) із наочної реклами, тому їхня свідомість вже фіксувала конкретний образ. Профорієнтація мала за мету створити єдиний образ професій у суб'єктів, щоб уникнути індивідуальних професійних уявлень.

СРСР була необхідна робоча сила для покращення матеріального становища та рівня добробуту. Була створена злагоджена система: будувалися заводи й фабрики, зросталися виробництва та колгоспи, тому необхідні були робітники. Саме дану проблему вирішувала профорієнтація. Влада створювала чіткі вимоги, запити на певних професіоналів й висловлювала їх через профорієнтаційні лозунги, плакати і рекламу.

У кінці 50-х роках радянські журнали були переповнені статтями, присвяченими теоріям і практикам профорієнтації та профконсультації, з'являлися перші дисертації з проблем шкільної профорієнтації. Із настанням епохи хрущовської «відлиги» погляди на профорієнтаційну роботу змінилися: під керівництвом А. Волковського була організована група профорієнтації в НДІ теорії і історії педагогіки АПН СРСР; відкрита лабораторія профорієнтації в НДІ психології в Києві під керівництвом Б. Федоришина; організований Науково-дослідний інститут трудового навчання та профорієнтації при Академії педагогічних наук СРСР – керівник А. Голомшток.

За часів незалежності, у 2008 році, державні службовці повернулися до розгляду питання професійної освіти. Кабінетом Міністрів України було затверджено Концепцію державної системи професійної орієнтації населення, що інтерпретує поняття “професійної орієнтації населення” як науково обґрунтовану систему взаємопов’язаних економічних, психологічних, соціальних та педагогічних заходів, спрямованих на започаткування професійного самовизначення і реалізації здатності до праці особистості, виявлення її здібностей та інтересів, які впливають на вибір професії або трудову діяльність. [Концепція державної системи професійної орієнтації населення, 2008] Концепція пояснює структурні елементи функціонування професійної орієнтації: професійна інформація, професійна консультація, професійний відбір та професійна адаптація.

Професійна інформація надавала індивіду об’єктивні відомості про господарські структури й підприємства, реальний або очікуваний попит на конкретні професії, про вимоги до особистості й фізіологічні показники людини стосовно зацікавлених професій, про професійні навчальні заклади тощо.

За результатами **професійної консультації** індивід зіставляє можливості, бажання та вимоги професії із особистими знаннями, фізичним станом, підготовкою та здоров’ям. У кінцевому випадку індивід отримує рекомендації про оптимальні шляхи трудового самовизначення.

До структури професійної орієнтації входить поняття “**професійного підбору**” – системи послуг, яка складається із порад та допомоги індивіду щодо прийняття рішення про вибір конкретної професійної діяльності. Професійний вибір, у такому випадку, максимально відповідає суб’єктивним і об’єктивним умовам професійного самовизначення, перспективам подальшого розвитку та успішній реалізації індивіда у професійній діяльності.

Після професійного підбору для індивіда настає період **професійної адаптації**, комплекс заходів пов'язаних із пристосуванням до умов і змісту обраного виду діяльності. Для ряду спеціальностей і професій, які висувають підвищені вимоги до якостей особистості та стану здоров'я, необхідним є **професійний відбір**, за результатами якого робиться висновок про придатність людини до певного виду діяльності. [Закатнов, 2009: С.176]

У 2008–2009 рр. урядом були зроблені перші кроки до реформування системи професійної орієнтації в Україні: підписання Кабінетом Міністрів України Постанови про затвердження Концепції державної системи професійної орієнтації населення та Постанови про утворення Ради з питань професійної орієнтації населення. До освітлення питань професійних орієнтацій долучалися громадські організації, зокрема ГО “Всеукраїнська асоціація професійної орієнтації та освітнього консультування” (Асоціація ПОТОК), Всеукраїнська громадська організація “Для спільної справи», громадська організація “Інститут професійних кваліфікацій”, національний проект “Місто професій”, громадська організація “Освітня спільнота “Покоління Z”, група “ProОсвіта” та інші.

Різноманіття поглядів на профорієнтацію вносить деструктив, тому спільного бачення поняття не існує. Через одночасну діяльність громадських організацій та державних органів влади систему профорієнтаційної роботи постійно змінюють та вдосконалюють. Отже, найбільшою проблемою для профорієнтаційної роботи є відсутність чітких критеріїв вимірювання ефективності надання послуг. Станом на 2016 рік профорієнтаційна робота поширювалася на учнів шкіл, абітурієнтів та випускників навчальних закладів, внутрішньо-переміщених осіб та все працездатне населення України.

Досліджуючи зростання та спадання зацікавленості до профорієнтації, науковці прийшли до висновку, що суспільне ставлення можна розглядати у своєрідній українській профорієнтаційній моделі. О. В. Мельником умовно

виділив 3 етапи становлення профорієнтаційної системи населення в Україні, а саме: доіндустріальний, індустріальний, післяіндустріальний [Розвиток професійної орієнтації в Україні, 2009: С. 14].

Проблемне питання профорієнтації серед старшокласників піднімає А.Й.Кіящук. Дослідниця пропонує розглядати профорієнтаційну діяльність через педагогічну практику. Випускники, як соціальна група, перебувають на етапі визначення, пошуку себе, тому, на думку А. Й. Кіящук, прагнення професійної визначеності формує особистісну властивість, сутність якої полягає в утворенні генеральних динамічних тенденцій індивіда [Кіящук, 2014: С.353-356].

Однією з головних місій суспільства є виховання амбітних та мотиваційних громадян. Існує безліч мотиваційної літератури, адже вона допомагає індивіду віднайти себе у особистій, професійній, соціальній сфері життя. Мотивація будь-якої діяльності є сукупністю мотивів. Професійні орієнтації та цінності впливають на мотивацію, на її зародження. Для появи мотиваційного чинника у професійній свідомості школяра, необхідно провести профорієнтаційні засоби.

За різними теоретичними підходами сам термін “мотив” трактується як:

- 1) усвідомлення суб'єктом мети його дії;
- 2) потяги, що є неусвідомленими, ті якими зумовлюються зовнішні прояви поведінки; зовнішні стимули суб'єкта.

Отже, поняття “мотив” можна трактувати як стійку особистісну диспозицію або як причину поведінки, окремих дій особи [Климчук, 2000: С. 41-44]. Іншими словами, усвідомлена причина поведінки або дія індивіда є мотивом.

Мотивація до занять у освітньому просторі формується під впливом профорієнтаційної системи. Навчаючись у школі, учні дізнаються про власні здібності, інтереси і продовжують їх розвивати за допомогою мотивації. Профорієнтаційна робота розкриває можливості індивіда, тому зароджує мотиваційний фактор. Зазвичай мотивацію вивчають у психологічній сфері, я б хотіла розглянути мотивацію, як соціокультурний чинник. Адже він поширюється у певних обставинах, несе у собі орієнтацію на суб'єкта та перебуває під впливом інших соціальних факторів.

Навчальна мотивація школяра та мотивація студента є видовими поняттями мотивації людини. Вона відображає лише частину мотиваційної сфери індивіда – ту, яка формується на певному етапі життя і пов'язана з певним місцем у системі соціальних відносин. Відмінністю одного виду мотивації від іншого є різниця у “соціальній ситуації розвитку”, у якій вона формується. [Шаграєва, 2001: С. 46–67]

На кожному навчальному етапі у особистості проявляються різні типи спонукань: зовнішні вимоги, внутрішнє бажання навчатися, розуміння необхідності навчання, зацікавлення навчанням, обов'язок як мотив навчання, відповідальність під час навчання, пізнавальний інтерес, потреба у навчанні, необхідність опанування спеціальності/професії, бажання отримати статус, економічна вигода тощо. Поєднання мотиваційних спонукань регулює навчальну мотивацію, допомагає збільшити або зменшити її рівень. Навчальна мотивація допомагає учнівській молоді визначитися із професією, опираючись на бажання та знання.

Аналітичний центр CEDOS періодично проводить освітні моніторинги для визначення настроїв суспільства стосовно освіти. Один із таких було дослідження мотивації учнів у 2016 році крізь призму соціально-економічних чинників нерівностей результатів навчання. На базі результатів незалежного тестування на всеукраїнському рівні було проаналізовану освітню поведінку школярів країни [Самохін, 2017]. До вибірки дослідження потрапили десятки

тисяч випускників шкіл, які здавали тестування з української мови та математики (найпопулярніша негуманітарна дисципліна). Найвні бали тільки тих учасників, які успішно склали тест або набрали прохідний бал, отже, у вибірці середні бали дещо вищі, ніж серед усіх учасників ЗНО 2016 року. Гіпотези дослідження оцінювали вплив соціально-економічних факторів на досягнення учнів. Диференціація освіти у населених пунктах, ставлення до навчання, загальна мотивація школярів, економічний, інтелектуальний капітали закладу та інші індикатори у певній мірі здаються очевидними, але результати набували різних показників.

Значний вплив на академічні досягнення випускників мають індивідуальні та мотиваційні чинники навчання. Трапляються випадки коли школярі зі сільської місцевості вступають до найпрестижніших університетів, а випускники елітних шкіл не продовжують навчання або не складають ЗНО. У цьому випадку найбільш обґрунтованим поясненням є мотивація учнів.

Усі випускники 2016 року були зобов'язані складати ЗНО, незважаючи на подальші плани. Більшість зареєстрованих на тест мали намір продовжувати здобування освіти в Україні чи закордоном. Регресійний аналіз підтвердив гіпотезу про значний вплив мотиваційного чинника – намір вступати в університет додає 11.5 балів до результату з української мови і 6.2 балів – до математики. Випускники серйозніше ставляться до тестування, коли планують вступати до університету.

Один із найвагоміших факторів впливу на результати тестування є підготовка до нього. На думку учнів, підготовка залежала від ступеня мотивації та бажання вступити до ЗВО. Якщо школяр сильно замотивований на результат, то готувалися до тестування старанніше. Випускники зазначили, що до ЗНО із української мови готувалися 81%, тоді як до математики майже удвічі менше – 43%. Висновки регресійного аналізу

підтвердили старання випускників, адже підготовка учнів додала 9.3 балів з української мови та 8.2 з математики.

Мотивація за висновками аналітичного центру CEDOS була одним із домінуючих індикаторів впливу, адже надихала школярів до підготовки незалежно від місця проживання та оточення. На нашу думку, це пов'язано із цінністю здобуття освіти для українського суспільства. У Звіті за середніми значеннями було порівняно вплив підготовки самостійно, із учителем в школі та репетитором – результати випускників майже однакові, із відмінністю у 1 або 2 бали, тоді як у дослідженні CEDOS було виявлено тенденцію зростання балів випускника із відвідуванням індивідуальних занять із репетитором. Хотілося б підкреслити, що підготовка випускників до тестування відрізняється за предметом ЗНО: школярі готуються додатково із репетитором до тесту із англійської мови, математики, хімії, але самостійними силами вивчають українську мову та літературу, географію.

Цінну інформацію щодо соціально-економічних чинників навчальних орієнтацій школярів було представлено у звіті Інституту освітньої аналітики за сприяння Українського центру оцінювання якості освіти та безпосередньої участі Аналітичного центру CEDOS, Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України [Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів, 2016]. Вибірку опитування склали 50 919 випускників ЗНЗ 2015/2016 навчального року різних загальноосвітніх навчальних закладів (середніх загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів, спеціалізованих шкіл та навчально-виховних комплексів), тому було зроблено вторинний аналіз опитування.

Одним із домінуючих чинників впливу на результати ЗНО дослідники виокремили підготовку до тестування. Адже частка опитаних випускників, які цілеспрямовано готувалися до складання зовнішнього незалежного

оцінювання, становить 86,9%. Школярі, які отримали кращі результати, готувалися до ЗНО. Їхній середній бал вищий на 17 балів (знаходиться у інтервалі 180-200) від тих, хто не готувався.

Учасників опитування було поділено на два кластери за підготовкою до тестування, змінними стали отримані бали. У відсотковому співвідношенні 27,1% випускників, які не готувалися, отримали бали у інтервалі 100-119; 39,8% здобули 120-139 балів; 22,1% досягли 140-159; лише 9,0% отримали 160-179 балів і 2% у інтервалі 180-200. Це свідчить про прямий вплив підготовки на результат тесту: не готуючись випускник із малою імовірністю отримає бали вище 160. На противагу цьому, випускники, які приділяли час підготовці мали більш рівномірний розподіл результатів: 9,9% отримали 100-119 балів; 23,4% – 120-139 балів; 29,3% – 140-159 балів; 26,6% – 160-179 балів; 10,8% – 180-200 балів. Отже, ставлення та підготовка до тестування залежала від мотивації та бажання успішно скласти ЗНО. Різні методи підготовки корелюють від рівнем мотивації, підсилюють його та додають наснаги у підготовці.

У рамках написання бакалаврської роботи мною було проведено експертне опитування працівників сфери освіти щодо чинників нерівностей у середній школі. Вибірка складалася із 10 освітян міста Могилева-Подільського, Вінницької області, що представляють загальноосвітні середні заклади, перебуваючи на посадах директорів або вчителів. Працівники освітньої сфери та різних середніх навчальних закладів (школа, гімназія, ліцей) поділилися власним досвідом та думками щодо результатів, успішності та механізмів підготовки випускників до тестування і навчання. Дослідження здійснено з метою оцінки моніторингу і аналізу інформації від працівників освіти, органів виконавчої влади, дослідження інших джерел інформації щодо регіональної селекції освітніх закладів України. Опитування проводилося методом особистих інтерв'ю та через дистанційне опрацювання анкет.

Про бажання випускників та зацікавленість їх у підготовці ЗНО красномовно розповідав кожний з експертів. Цей чинник був згаданий найбільше у порівнянні з іншими соціально-економічними чинниками. 8 освітян визначають мотивацію як домінуючий чинник для випускників. Вчитель із гімназії вагався, не надав однозначної відповіді на питання щодо мотивації. Директор гімназії дотримувався думки, що у випускників відсутня мотивація, що є великою проблемою. Незацікавленість школярів у навчанні, результатах та складанні ЗНО є провиною державного управління, яке не заохочує випускників продовжувати навчання, надавати робочі місця та залишатися на рідній землі.

Можемо зробити висновки, що профорієнтація є структурною ознакою прийняття рішення при виборі професії. За допомогою профорієнтації відбувається збір інформації щодо світу професій, суспільних очікувань та вимог на ринку праці. Профорієнтаційні роботи зароджують у випускників мотивацію. Учні, за допомогою профорієнтації, дізнаються про внутрішні схильності та професійні бажання. Профорієнтаційна робота у школі покликана забезпечити школярів обізнаністю щодо зацікавлених професій. У процесі профорієнтації та пізнання професій з'являється мотивація.

ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 2

На прийняття випускниками рішення щодо вибору професії впливають різні чинники. Кожен із яких залишає відбиток на подальшій суб'єктивній оцінці школярів. Учні перебувають під впливом чинників у соціальних групах, колективах, соціальних інститутах або звичних моделях поведінки.

Я б хотіла зупинити увагу на соціокультурних чинниках впливу під час аналізу. До групи зовнішніх факторів входять затребуваність професій, суспільні стереотипи, пропозиція та попит на ринку праці та суспільна думка, характеристики професій. Внутрішні чинники вибору професії ґрунтуються на інтересах, захопленнях випускників, їх покликання та бажання професійного спрямування.

Вибір професії випускників передусім пов'язаний із цінностями. Професійне майбутнє школярів зумовлюється загальними суспільними цінностями (престиж професій, мода, попит, ринок праці), індивідуальними цінностями (сімейне виховання, досвід, схильності та інтереси, професійна зацікавленість, ставлення до праці) та професійними цінностями (професійні можливості, зміст та особливості професії, соціальний статус, позиція, кар'єрний зріст). У свідомості випускників не існує чіткого домінування певного виду цінностей, але їх пріоритетність може свідчити про важливість певних категорій.

Російський вчений Є.О. Климов у своїх роботах піднімав питання впливу додаткових факторів на професійні рішення випускників. На його думку, існує вісім основних факторів, які найбільше впливають на вибір людиною професії: позиція батьків, членів сім'ї, позиція друзів, позиція шкільних педагогів, особисті професійні плани, здібності, рівень суспільних вимог, інформованість про професії, схильності. На перший план дослідник ставить чинники впливу соціальних агентів та інститутів, адже вони тривалий час контактують із випускниками та здійснюють найбільший тиск.

Вибір професії – це соціальна дія, яка несе за собою набуття нового соціального статусу та престижу. Обираючи професійне спрямування, учнівська молодь звертає увагу на соціальну думку та власні трактування статусу, престижу, популярності обраної професії. Панування соціальних настроїв щодо професій у суспільстві накладають відбиток на професійні уявлення старшокласників. Українські соціологи В.Черноволенко, В.Осовський і В.Паніотто започаткували масштабні емпіричні дослідження престижу професій за часів Радянського Союзу. Опитування школярів надало повну картину суспільних уявлень щодо переліку професій та схематично утворили ієрархію престижу професій.

Соціологиня С.Оксамитна досліджує престижність професій у залежності від місця проживання соціальних груп. На базі статистичних показників можна стверджувати, що престижність професій викликана соціальним та культурним простором випускників. Пріоритетне розміщення професійних груп зумовлює модифікацію уявлень школярів при здійсненні вибору фаху.

Одним з основних чинників при виборі професії є профорієнтаційна робота. Даний чинник розповсюджує свою діяльність на всіх випускників. Профорієнтаційна робота може набувати різних видів: консультування, тестування, співпраця з психологом, надання достовірної інформації щодо професії тощо. Заходи профорієнтаційної роботи регламентуються законами України, знаходяться під керівництвом Кабінету Міністрів. Саме за допомогою профорієнтації випускники можуть дізнаватися достовірну інформацію про світ професій та робити власний свідомий вибір. Профорієнтація зароджує мотивацію у свідомості школяра.

При здійсненні вибору професії випускник орієнтується на систему мотивів. Мотивація до занять у освітньому просторі формується під впливом профорієнтаційної системи. Навчальна мотивація учнів є видовим поняттям мотивації індивіда. Поєднання мотиваційних спонукань регулює навчальну

мотивацію, допомагає збільшити або зменшити її рівень, а у результаті – прийняти рішення ким стати у майбутньому. Навчальна мотивація допомагає школярам визначитися із професією, звертаючись до бажань та інтересів. Був проведений вторинний аналіз дослідження аналітичного центру CEDOS та звіту Інституту освітньої аналітики за сприянням українського центру оцінювання якості освіти, Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України щодо мотиваційних настроїв випускників. У ході аналізу було виявлено тісний зв'язок із рівнем мотивації випускників, як соціокультурного чинника, із підготовкою до зовнішнього незалежного оцінювання та вибору майбутньої професії.

РОЗДІЛ 3. ГЛИБИННІ ІНТЕРВ'Ю ВИПУСКНИКІВ ЩОДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

Емпіричною частиною моєї дипломної роботи стали глибинні інтерв'ю із випускниками. Вибіркова сукупність опитування складає 12 респондентів: 5-ро хлопців та 7-ро дівчат. Усі учасники закінчують 11 клас на момент опитування, планують вступати до ЗВО цього року та готуються до зовнішнього незалежного оцінювання. Вибірка для дослідження формувалася випадковим методом. Глибинні інтерв'ю проводилися за структурним гайдом по телефону (Додаток 1), за згодою опитаних здійснювався аудіо-запис, транскриптування розміщено у Додатках.

На початку інтерв'ю було з'ясовано навчальні особливості кожного із респондентів, що надало детальнішу інформацію про індивідуальні досягнення. 6-ро школярів навчалися у гімназії, 4-ро респондентів відвідували школу, а 2-є – ліцей. Можемо припустити, що вибірка сукупність наповнена вихідцями із різних загальноосвітніх навчальних закладів, тому результати характеризуються валідністю отриманої інформації.

Для знайомства із респондентами було поставлено декілька запитань: про улюблені предмети, наповненість класу, вподобання за шкільною партою. Випускники найчастіше відповідали, що сиділи за 3-ю або 4-ю партою у школі. Наповненість у класах була або у перевагу дівчат, або зустрічалася гендерна збалансованість. Улюблені предмети школярів залежать від особистих інтересів: хлопці називали фізкультуру, тому що полюбляли займатися спортом; дівчата – мови та літератури, адже у вільний час читають або вивчають іноземні культури.

Школярі хотіли пропускати певні уроки, які, на їхній погляд, “не надають нової інформації”. Найчастіше до таких предметів відносили: мистецтво, ЗВ (Захист Вітчизни), зарубіжну літературу. Один із учнів

випускних класів зазначив, що шкільні предмети не було бажання відвідувати через вчителів, а не через ставлення до навчальної дисципліни.

Під час дослідження було виявлено, що 10 респондентів мають реальне бажання вступити до ЗВО. Пояснити своє бажання змогли лише половина випускників. Можемо висунути гіпотезу, що 5-ро опитаних справді зробили свідомий вибір професії, тому планують проводити навчання у закладі вищої освіти. Троє одинадцятикласників запевнили, що вступ до ЗВО – це мрія їхнього життя. Прослідковуємо ціле-раціональну соціальну дію: *“Я розумію навіщо мені це потрібно і що вища освіта надасть у майбутньому”*; *“Я завжди хотіла вступити в університет.”*; *“Так, я маю велике бажання навчатися далі (ЗВО).”*

5-ро респондентів відзначають цінність вищої освіти у своїх відповідях. У певній мірі, навіяну старшим поколінням або стереотипним мисленням про потребу отримання диплому, таку тенденцію прослідковуємо у 2-х учнів: *“Потрібно, по-перше, для диплому. У мене буде диплом вищого навчального закладу. По-друге, там даватимуть ще школу (знання). Тобто я зможу дізнатися на багато більше, ніж мені вже відомо.”*; *“Це важливо мати вищу освіту. Кожен повинен закінчити вищий навчальний заклад і мати диплом на руках.”*; *“Зараз піднялися думки, що непотрібний диплом, треба розвиватися і що вища освіта - це пуста трата часу. Я не до кінця погоджуюся з цим твердженням. Диплом потрібний.”*

Запитання щодо цінності диплому викликало дискусію у одинадцятикласників. 9-ро респондентів погодилися, що диплом є важливим та цінним для них. Лише 3-є визнали, що вступають до ЗВО тільки заради диплому: *“Мені диплом треба”*.

Серед опитаних знайшлися і прихильники самого навчання, для яких університет не асоціюється виключно із дипломом. Вони зазначали про

сучасні суперечливі погляди щодо дипломів, висловлювали занепокоєння у поглибленні комерціалізації вищої освіти:

“Не тільки вступаю через диплом, щоб зможу більше дізнатися про свою майбутню професію і розвиватися, знайти себе в житті”; “Диплом університету не завжди відіграє роль. Особливо, у наш час.”; “Я вступаю до університету не заради диплому”; “Якщо чесно, то не особливо диплом цінний для мене. Мені здається, що зараз вже ніхто не дивиться у тебе є диплом чи ні. Це тільки якщо ти хочеш іти на лікаря або на якусь таку спеціальність, де диплом обов’язковий.”

Ми поцікавилися: що обрали б випускники між курсами чи університетом для майбутнього професійного розвитку. В умовах глобалізації за кожною спеціалізацією можна знайти кваліфіковані курси, які нададуть знання та сертифікат. 9-ро опитаних переконано обирали альтернативу на користь університету та вищої освіти, але 3-є респондентів висловлювалися щодо курсів. Найпоширеніші причини прихильності випускників щодо курсів зумовлена загальним ставленням до вищої освіти в Україні, коротшому періоду навчання та поглибленого занурення у зацікавлену галузь знання: *“Скоріше всього, оберу курси. Просто зараз система освіти в Україні і Росії страждає трохи. Курси, по-перше, швидше, по-друге, там зовсім інший метод викладання, то це буде набагато ефективніше”; “Якщо вибирати або-або, то вибрав університет би. Але я впевнений, що можна це якось поєднати. Я хочу закінчити курси також.”; “Краще курси, це швидше”.*

Гіпотезу престижності вищої освіти школярі пов’язували виключно із ЗВО. На їхню думку, якщо закінчити престижний заклад вищої освіти в Україні, тоді й освіта стає престижною для індивіда. Половина опитаних відхиляє твердження престижності вищої освіти: *“Я вважаю, що престижність заключається не у вищій освіті. Вища освіта – це лише бажання кожного.”; “Знову ж повторюся, що престижність залежить від*

спеціальності.”; “Для кожного своє “престижно”. Для когось престижно, а для когось – ні. Дуже підсвідоме вагання, але для мене, вища освіта – це престижно.” ; “Загалом залежить від того, що ти закінчив і де ти закінчив, тобто який університет”; “Людей не так цікавить вища освіта, а більше те, що надасть їм диплом, а не самі знання і престиж”.

Інша половина респондентів погодилася із твердженням, що особисто для них вища освіта є престижною. Висловлюємо припущення, що ці ж респонденти вбачають цінність і у дипломі ЗВО: “Мабуть престижно. Зараз це не так важливо, як колись було. Я вважаю, що у кожної людини має бути вища освіта.”; “Так, можна і так сказати. Я просто ще не знаю, що таке університет і все, що з ним пов’язано.”; “Принципі, напевно, так. Можна звісно і без неї, але це великий плюс, якщо ти вивчився в університеті”; “Здебільшого престижно, тому що вища освіта дає більше можливостей ніж середня. Зараз я закінчую школу з неповною середньою освітою і я вже йду у навчальний заклад і отримую вищу освіту. Якщо я закінчу його, це буде залежати від закладу, на скільки він престижний.”;

Звичайно, процес вибору професії є індивідуальним, тому для структуризації отриманої інформації з глибинних інтерв’ю пропонуємо сформовану таблицю відповідей респондентів.

Номер інтерв’ю	Чи визначилися із професією?	Як давно зробив/ла вибір професії?
Перше інтерв’ю	“Буду лікарем”	“У мене вся сім’я лікарів, тому з класу 5 я вже знав ким буду.”
Друге інтерв’ю	“Так, визначилася. Планую вступати на журналіста, але треба здати ЗНО.”	“Спочатку мені просто подобалося, потім я брала участь у всяких конкурсах. Почала вигравати, коли писала. Мене почала хвалити вчителька. Коли вже прийшов 9 клас і я зрозуміла, що треба хоч щось робити для цього, то я

		проходила курси. З психологом також у школі визначали, що на більше підходить.”
Третє інтерв’ю	“Планую вступати на міжнародні відносини”	“Колись хотіла вступати на юридичний, але мама сказала, що зараз і так багато юристів і це вже відійшло. Тобто з роботою буде складно далі. Тому поговорила із людьми, які вступали і вони мені розказували про їх досвід. Я почала читати інформацію, мені сподобалося, потім я поїхала на день відкритих дверей і я дуже сильно загорілася, тому так і визначилася.”
Четверте інтерв’ю	“Скоріше всього це буде пов’язано із туризмом, менеджмент можливо”	“Це до мене ще прийшло у 9 класі. Коли треба було робити вибір : йти у 10-11 класи чи вступати у коледж. Тоді я вирішив з туризмом, але брат старший порадив спробувати себе у програмуванні. Напочатку мені це сподобалося, але потім я втратив інтерес. 10-11 клас я почав знову думати за туризм. У інтернеті дивився спеціальності що це взагалі таке.”
П’яте інтерв’ю	“Я надіюся і планую вступати на економічний факультет”	“Вирішила достатньо давно, десь у кінці 10 класу десь так. Я вагалася між двома професіями, взагалі дуже різними. Я хотіла поступати на журналіста, а потім з батьками дуже довго радилися і вирішили, що краще буде економічний факультет.”
Шосте	“Ну думаю ще, але	“Вирішувала давно і переживаю і

інтерв'ю	приблизно вже знаю”	вагаюся. Думаю, що якщо дізнаватися про цю професію, добре вчитися, то тоді вона буде, будь-яка професія, буде високооплачуваною, якщо у ній добре розбиратися і захоплюватися своєю справою. Я вже думаю рік про свою професію і думаю, що буду задоволена, якщо буду вчитися.”
Сьоме інтерв'ю	“Визначилася, планую вступати на журналістику”	“Так, вирішила абсолютно самостійно. Ні з ким не радилася і не консультувалася, ні на кого не орієнтувалася. Вирішила так, тому що мені подобається спілкуватися з людьми, писати статті. Я вважаю, що це професія, яка є перспективною в Україні. Обрала рік назад. До цього я хотіла бути медиком, але передумала і тримаю курс на журналістику.”
Восьме інтерв'ю	“Так, на спеціальність хореографа.”	“Я це вирішив сам, ще десь з першого класу. Спочатку я хотів стати просто через вік, я не розумів, що мені потрібно. Я просто хотів далі танцювати все своє життя. А згодом я подорослішав, я почав дивитися вакансії, які є і я вирішив зупинитися на хореографі. Так сказати, у танцях є дві професії танцюр і хореограф. Тому я вирішив бути хореографом.”
Дев'яте інтерв'ю	“Так, я хочу на маркетинг вступати.”	“Я вирішила півтора роки назад. Я визначилася із маркетингом, тому що я проходила профорієнтаційний табір і за цією спеціальністю мені

було цікаво. Тому саме від цього і відштовхувалася.”

Десяте інтерв'ю	“Так, визначився, буду вступати у економічному напрямку. Знаю, як буде на англійській, на українській – це менеджмент.”	“Чисто тільки те, що мені подобалося. Я сказав, що до кінця не знав ким хочу стати і методом виключення прийшов до висновку, що хочу бути пов'язаний із економікою. Я найближче до цього, до цього маю талант і тд.”
Одинадцять інтерв'ю	“Планую вступати на тренера з футболу”	“Я довго думав, але півроку як прийняв рішення. Думаю, що вступлю.”
Дванадцять інтерв'ю	“Планую поступати у медичну сферу на лікувальну справу”	“Вирішила у 9 класі. Мені завжди це подобалося, я хотіла допомагати людям і плюс у мене мама медик, тому вибір був очевидний.”

Відповіді випускників змінювалися протягом проведеного інтерв'ю. З первинних відповідей учнів можна одразу прослідкувати декілька сценарії прийняття рішення:

- 1) Самостійний вибір – індивідуальне захоплення, дитяча мрія, зацікавленість у професії;
- 2) Професія, яка передається у поколіннях;
- 3) Наслідування та дослухання до думки соціальних агентів (батьків, друзів, знайомих, вчителів);

Самостійно обирали професію 5-ро респондентів. Вони звертали увагу на особисті інтереси та бажання, чим цікавилися під час навчання та чого хотіли б досягнути у майбутньому:

“Чисто тільки те, що мені подобалося. Я найближче до цього, до цього маю талант”;

“Так, вирішила абсолютно самостійно. Ні з ким не радилася і не консультувалася, ні на кого не орієнтувалася. Вирішила так, тому що мені подобається спілкуватися з людьми, писати статті.”;

“Вирішення ким стати прийшло до мене ще у 9 класі. Коли треба було робити вибір : йти у 10-11 класи чи вступати у коледж.”;

З дослідження випливає, що передається у поколіннях професія лікаря (два інтерв'ю). Хоча респонденти у відповідях запевняють про свідомий вибір, без впливу та підтримки батьків у виборі професії, насправді, не обійшлося. У перших відповідях респонденти тільки згадують, що їхні батьки також пов'язані із обраною професією:

“У мене вся сім'я лікарів, тому з класу 5 я вже знав ким буду.”;

“Я хотіла допомагати людям і плюс у мене мама медик, тому вибір був очевидний”.

Більше половини респондентів натякають про додаткові впливи під час вибору професії. 3-є випускників їх не визнають, замінюючи прямий вплив соціальних агентів на поради батьків чи вчителів. Інші ж 3-є опитаних випускників відкрито говорять про безпосередній вплив психолога або інших факторів профорієнтації (відвідування ЗВО), наслідування вчителів або прислухання до їхніх порад:

“Я визначилася із маркетингом, тому що я проходила профорієнтаційний табір і за цією спеціальністю мені було цікаво. Тому саме від цього і відштовхувалася.”;

“Я це вирішив сам, ще десь з першого класу. Спочатку я хотів просто танцювати через вік, я не розумів, що мені потрібно. Подивився на свого викладача і хочу його перерости.”;

“Вирішувала давно і переживаю і вагаюся. Я вже думаю рік про свою професію і думаю, що буду задоволена, якщо буду вчитися.”;

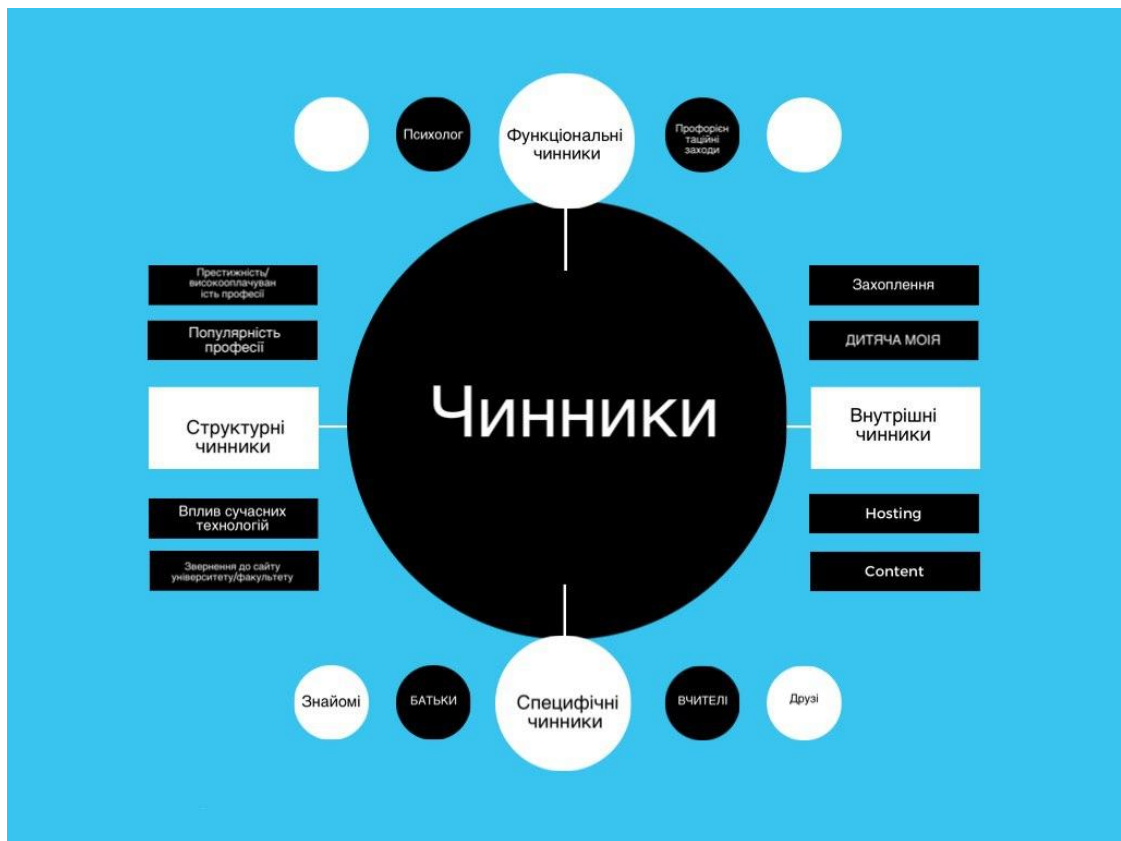
“Вирішила достатньо давно, десь у кінці 10 класу десь так. Я вагалася між двома професіями, взагалі дуже різними. Я хотіла поступати на журналіста, а потім з батьками дуже довго радилися і вирішили, що краще буде економічний факультет” ;

“Колись хотіла вступати на юридичний, але мама сказала, що зараз і так багато юристів і це вже відійшло. Тобто з роботою буде складно далі. Тому поговорила із людьми, які вступали і вони мені розказували про їх досвід. Я почала читати інформацію, мені сподобалося, потім я поїхала на день відкритих дверей і я дуже сильно загорілася, тому так і визначилася.”;

“Спочатку мені просто подобалося, потім я брала участь у всяких конкурсах. Почала вигравати, коли писала. Мене почала хвалити вчителька.”

Можемо зробити висновок, що половина опитаних школярів обирає професію самостійно, інша ж половина респондентів піддалася додатковим впливам.

Варто детальніше проаналізувати виявлені чинники впливу на прийняття рішення випускниками, тому переходимо до їх класифікації та пояснення на прикладі проведених інтерв'ю. Пропонуємо поглянути структурні підрозділи чинників.

Вид чинників	Пояснення чинників	Вплив	Відповідь респондента
Функціональні чинники	Чинники зумовлені функціональними зв'язками елементів під час вибору професії	Психолог	<p>“Можна сказати, що психолог допоміг. Ми проходили тести, які визначали, які науки нам краще даються і в якому руслі нам треба працювати.”;</p> <p>“Я пам’ятаю тести з психологом. Але я вже на той момент, коли були тести, вже знала ким хочу бути. Тому особо вже не дивилася на ті тести”;</p> <p>“Ні, не допомагав психолог мені”;</p> <p>“Психолог допомагав нам</p>

більше два останні роки, тобто 10-11 класи.”;

“За допомогою психолога ще більше переконався, що я вибрав, скоріше за все, правильну не професію, а факультет.”;

“Я не довіряю психологам”;

Профорієн
таційні
заходи “Проводилася профорієнтації. Результати мені показували – робота з людьми.”;

“Для мене було важливо відвідати день відритих дверей університету.”

“Я визначилася із маркетингом, тому що я проходила профорієнтаційний табір і за цією спеціальністю мені було цікаво. Тому саме від цього і відштовхувалася”

Поради психолога та проходження тестувань допомогли більшості учасників інтерв'ю (8-ро старшокласників) визначитися із професійним наспрямуванням. Для тих, хто вже прийняв рішення – поради психолога підтвердили наміри, а для тих, хто шукав свою спеціальність – перейшли у категорію зовнішніх впливів на прийняття кінцевого рішення.

Профорієнтаційні заходи найбільше допомогли випускникам прийняти самостійний свідомий вибір. Профорієнтаційна робота не навіювала певні професіограми, а допомагала визначитися індивідуально. Тому найбільш згаданим видом профорієнтації у відповідях старшокласників було

відвідування відкритих дверей в університеті (якому вони хотіли б/планували навчатися). Тобто на момент відвідування респондент вже визначився із професією й хотів переконатися чи справді прийняв правильне рішення. Отже, психологічні тести та профорієнтаційна робота однозначно допомагає школярам зробити самостійний вибір професії. Роль психолога не є однозначною, тому що відповіді глибинних інтерв'ю тільки розкривають проблему своєчасного звернення до шкільного психолога та його вплив на професійне майбутнє учнів.

Вид чинників	Пояснення чинників	Вплив	Відповідь респондента
Структурні чинники	Зумовлюють способи зв'язку елементів вибору професії	Популярність професії	Серед переліку популярних професій, на думку опитаних, 4-ро старшокласників назвали й свою обрану професію.
		Престижність професії	Обрану професію вважають престижною 10-ть респондентів.
		Високооплачуваність професії	“Не дуже високооплачувана професія лікаря. Там мають бути якісь реформи, що піднімуть зарплати. Побачу, коли вивчуся може вже європейські дипломи будуть. Все може бути.”; “Високооплачуваною не вважаю професію журналіста. Мені,

якщо чесно, все одно.”;

“Ну моя точка зору, що професія має тобі приносити не тільки гроші, а й задоволення. Якщо надолужити, то на цій професії можна добре заробляти.”;

“Високооплачуваність залежить у якому місті я буду працювати.”;

“На даний момент, професію хореографа я обираю не задля грошей там або ще чогось. Я не запитував у людей на скільки ця робота оплачувана. Я просто захотів дати щось людям”.

На думку випускників, найбільш популярними професіями є ІТ-спеціалісти, юристи та менеджери. Саме такий перелік професій називали частіше всього під час інтерв'ю. Кожний із респондентів мав завдання назвати три популярні професії у суспільстві. Якщо порівняти відповіді із статистичними даними, то висловлена інформація від учнів не відповідає пропозиціям на ринку праці. Крім того, лише 4-ро опитаних внесли до списку популярних професій свою майбутню спеціальність.

Престижною обрану професію вважають 10-ть респондентів, а ось високооплачуваність – більшість піддає сумніву. Вагання випускників пояснено соціальним контекстом (роботою, містом і тд), затребуваністю на

ринку праці та визнанням дипломів. Можемо зробити висновок, що учні більше звертаються до внутрішніх чинників при виборі професії, ніж до зовнішніх впливів (структурних чинників).

Вид чинників	Пояснення чинників	Вплив	Відповідь респондента
Специфічні чинники	Виявляються як передумови прийняття рішення обрати професію	Батьків	<p>“Колись хотіла вступати на юридичний, але мама сказала, що зараз і так багато юристів і це вже відійшла ця професія.”;</p> <p>“Я хотіла поступати на журналіста, а потім з батьками дуже довго радилися і вирішили, що краще буде економічний факультет.”;</p> <p>“Батьки пропонували якісь професії, але я сказав, що вони мені не подобаються і все. На цьому розмови закінчилися.”;</p> <p>“Я співставляла всі плюси та мінуси професії і тому просто дослухалася до порад батьків.”;</p>
		Вчителів	<p>“Спочатку мені просто подобалося (журналістика), потім я брала участь у всяких конкурсах. Почала вигравати, коли писала. Мене почала хвалити</p>

вчителька.”;

“Я орієнтувався більше на свого першого керівника, який згодом переїхав у іншу країну. Здебільшого я орієнтувався на нього.”;

Знайомих, друзів “Радилася із мамою і з подругами, вчителями. Відповідальність перекладають на мене і сама, щоб вирішувала що мені подобається.”;

“Я питав уже в учнів, студентів цього закладу, туди куди я хотів поступити. Я знаходив сам їх, запитував що і як їм, яке там навчання, яка там школа сильна чи ні.”;

“У мене є подруга, яка також вчиться на маркетингу і їй також подобається. Друг мого папи займається цим також сказав, що це буде корисно.”;

У ході дослідження було виявлено, що на процес вибору професії здійснюють вплив соціальні агенти. До їх складу варто віднести: батьків, родичів, знайомих, друзів, вчителів. Найближче коло оточення випускника турбується за майбутній професійний вибір, тому розмови на дану тематику є звичним явищем. 2-є учасників інтерв'ю у своїх відповідях підтверджують вплив вчителів на вибір професії (стали прикладом, допомогли обрати спеціальність). 3-є респондентів зверталися за допомогою до соціальної

групи знайомих та друзів, які також здійснили додатковий вплив та навіяли професійні вподобання учням.

Особливо, варто звернути увагу на вплив батьківських порад. Усі учасники глибинних інтерв'ю зазначали, що обговорювали свій професійний вибір із батьками. Третя частина опитаних радилася із батьками, більшість – приймали рішення разом, меншість – одразу пропонували та інформували про свій вибір професійного майбутнього. Крім того, у ході інтерв'ювання було виявлено суперечність відповідей: спочатку випускник говорить, що вибір зробив сам, а наприкінці обмовляється, що приймав рішення разом із батьками або обирає продовжувати професію у поколіннях. Для глибшого аналізу батьківського чиннику на вибір професії випускників поглянемо на зведену таблицю:

Чи радилися з батьками?	Хто пропонував професію?	Ставлення батьків до вибору
-------------------------	--------------------------	-----------------------------

“Ми вирішували.”	разом “У мене вся сім'я лікарів, тому з класу 5 я вже знав ким буду. Не передається прям, просто мені звичніше буде. Я хочу, у мене є бажання і схильність.”	“Підтримують”
------------------	---	---------------

“Можна сказати, що я поставила їх перед фактом. Тому що мені працювати, а не їм.”	“Сама пропонувала.”	“Вони просто погодилися.”
---	---------------------	---------------------------

“Колись хотіла вступати на юридичний, але мама сказала, що зараз і так багато юристів і це вже	“Через знайомих дізналася і стало цікаво.”	“Підтримують”
--	--	---------------

відійшло.”

“Так, звісно. Мені важлива їхня думка.”

“Я пропонував сферу туризму, ще з 9 клас вирішив.”

“Підтримують”

“Я хотіла поступати на журналіста, а потім з батьками дуже довго радилися і вирішили, що краще буде економічний факультет.”

“Так, вони мені допомагали.”

“Хоча, впринципі, так як я хотіла, вони мене підтримувати. Не було такого, що вони мене заставляли чи ще щось.”

“Радилася із мамою і з подругами, вчителями. Відповідальність перекладають на мене і сама, щоб вирішувала що мені подобається. Вони підказують, але якби не наполягають.”

“Я пропонувала їм, а вони вже говорили свою думку.”

“Підтримували мене у цьому плані.”

“Все ж таки, моє життя – мій вибір.”

“Вони пропонували якісь професії, але я сказав, що вони мені не подобаються і все. На цьому розмови закінчилися.”

“Ставляться адекватно, нормально.”

“З батьками не радилася.”

“Я сама запропонувала професію.”

“Вони згідні з моїм рішенням і відреагували позитивно.”

“Я з батьками ні разу не радився щодо професії. Вони мене вже зрозуміли ще з

“Спочатку це була дитяча мрія, поті переросла у підліткову. Спочатку

“Тобто батьки мене тільки підтримували, не направляли, не допомагали, тільки

першого класу, що я батьки думали, що я підтримували.”
хочу і на що я можу кинути танці
збираюся іти. Просто через підлітковий вік.
моя мрія , так сказати, З часом я це пережив,
вона закалювалася з перерис і далі буде
роками.” збираюся вступати на
хореографа.”

“Так, обговорювали і
радилися разом з
батьками.”

“Багато хто говорить,
що це круто. У мене
є подруга, яка також
вчиться на
маркетингу і їй також
подобається. Друг
мого папи займається
цим також сказав, що
це буде корисно,
тому я загорілася
цією професією.”

“Вони вважають, що
якщо це мій вибір, то
вони його приймають.
Вони не нав’язують,
що треба якусь іншу
професію. Просто
сказали, що вибір за
мною і все.”

“Не радився.”

“Сам вирішив.”

“Деколи
відговорюють, деколи
підтримують. Зараз
вже погоджуються.”

“Ні, я обирала сама.”

“Я хотіла допомагати
людям і плюс у мене
мама медик, тому
вибір був
очевидний.”

“Я співставляла всі
плюси та мінуси
професії і тому просто
дослухалася до порад
батьків. Але обирала
сама.”

За допомогою отриманих відповідей можемо виділити три тенденції впливу батьківських порад при виборі професії:

- 1) Випускник висловлює свій вибір = самостійно прийняте рішення;
- 2) Випускник обговорює професію разом з батьками = приймають рішення разом;

3) Випускник погоджується із рішенням батьків = батьки приймають рішення за випускника.

Виходячи з глибинних інтерв'ю, випливає, що лише 4-ро респондентів самі обрали професію і тільки після цього повідомили батьків. Такі випускники вирішили поєднати своє захоплення, інтереси або вподобання у науках із майбутньою професією. Тобто опиралися на внутрішні чинники професійного вибору. Найбільш численною є група учнів, яка приймала рішення разом із батьками, їхня кількість досягнула 5-ти осіб. Дані випускники вагалися, довго не могли обрати майбутній професійний напрямок, тому за допомогою обговорення із батьками приймали рішення. Остання група, до якої увійшли 3-є випускників, перекладали відповідальність на батьків у виборі професії. До цієї ж групи відносяться учні, які вирішили продовжувати професію батьків, тому що це не було їхнім свідомим рішенням, як було з'ясовано у ході інтерв'ю. Можемо висунути гіпотезу, що батьки найбільше впливають на вибір професії випускників.

Вид чинників	Пояснення чинників	Вплив	Відповідь респондента
Внутрішні чинники	Залежить від самого випускника	від Дитяча мрія	“Лікарем весь час і буду вчитися у цьому напрямку.”; “До років 10 я мріяла стати танцюристкою. Потім мене перемкнуло на журналіста.”; “Дизайнером хотіла стати або викладачем танців.”; “Футболістом хотів стати до 11 років.”; “Мріяла стати

банально, як всі дівчата вчителькою, а потім хореографом, тому що я танцювала.”;

“Спочатку був лікар-хірург. Я довго про це мріяла, не знаю чому так, багато років досить, а потім змінила думку.”;

“Мріяла стати ветеринаром”;

“В дитинстві мріяв стати банкіром. Я любив говорити: “Я хочу стати банкістом.”;

“В 7 років я хотіла стати патологоанатомом. Потім я виросла і передумала, потім хотіла стати актрисою, а пізніше – юристом чи адвокатом.”;

“Я не знав, ким я хотів стати.”;

“Футболістом мріяв стати.”;

“Журналістом і лікарем хотіла стати.”;

Захоплення “Хобі на канікулах немає.”;

“Я люблю дуже сильно читати, також я дуже

люблю писати і захоплююся цим.”;

“Захоплення мої – це танці. Ще люблю малювати.”;

“Захоплення – це мейк-ап, люблю цим займатися. Поки не професійно, але стараюся.”;

“Хобі у мене баскетбол, я – спортсмен.”;

“Я захоплююся мейк-апом. Трішки пішла на курси і стараюся щось нове розвивати.”;

“Мої захоплення – я читаю книги, готуюся до ЗНО, займаюся спортом.”;

“Впринципі моє захоплення та і хобі – це танці.”;

“Люблю займатися танцями, розтяжкою і кінним спортом.”;

“У вільний час ходжу в зал.”;

“Я дуже люблю грати у футбол.”;

“Я люблю читати.”;

Провівши аудит захоплень та дитячих мрій випускників із вже названими ними обраними професіями, було виявлено: більша половина респондентів планують пов'язати професійне життя із інтересами. Захоплення випускників перейде у професійну діяльність для 4-ох респондентів, а дитяча мрія здійсниться також у 4-ох опитаних. Робимо висновок, що значний вплив на вибір професії здійснюють внутрішні чинники (інтереси, захоплення, хобі, дитячі мрії).

Вид чинників	Пояснення чинників	Вплив	Відповідь респондента
Вплив сучасних технологій	Зумовлені впливи інтернет-тенденцій	Звернення до сайту університету/ факультету, пошук інформації Інтернеті	<p>“Так, звертався. Шукав і читав інформацію.”;</p> <p>“Я дивилася, які вступні бали потрібно мати. Хоча б приблизно орієнтуватися, також які предмети потрібно здавати, творчі конкурси.”;</p> <p>“Читала про університет, дізнавалася коли день відкритих дверей і поїхала на нього.”;</p> <p>“Так, я заходив з батьками на ті сайти. Дивився, що для вступу потрібно, які ЗНО здавати. Ось таке приблизно хоча б.”;</p> <p>“Так, читала різні ресурси. Все дізнавалася у Інтернеті місця, предмети. Особливо про факультет все дізнавалася в Інтернеті.”;</p> <p>“Так, зверталася. Навіть їздила на день відкритих</p>

дверей. Я їздила не на один день відкритих дверей, тому думаю ще. Але це справді вплинуло.”;

“Зверталася до різних сайтів. Тому що я ще не визначилася із університетом.”;

“Якщо чесно, то не зверталася.”;

“Просто включив переклік всіх факультетів, починаючи, не знаю, там від Богослужіння і закінчуючи спортивним і відбирав те, що мені подобається і визначався.”;

“Я читав інформацію в Інтернеті, яка була мені необхідна.”;

“Так, читала сайти.”;

Сучасні технології та доступ до Інтернету відкриває школярам можливості дізнаватися більше інформації щодо вступу самостійно. Половина випускників читали спеціалізовані сайти із вступу та щодо зацікавленої спеціальності, інша половина дізнавались детальну інформацію про університети та обирали підходящий для себе. Лише одна респондентка взагалі не зверталася до пошукових систем у Інтернеті.

Номер інтерв'ю

Основна мета вступу

Перше інтерв'ю

“Якщо я професіоналом у професії, то я отримую схвалення. Я в школі навчаюся на хорошиста, тому і планую продовжувати це в університеті.”;

- Друге інтерв'ю “Я би хотіла, щоб університет дав мені знання у професії, у якій буду працювати. Тому що багато чула, коли відівчилися і треба починати все з початку. Я би хотіла, щоб у мене були вже знання.”;
- Третє інтерв'ю “Для мене головне - отримати задоволення від навчання.”;
- Четверте інтерв'ю “Моя ціль – вступити до вищого навчального закладу. Я ще пов'язую своє життя із спортом. Інколи ставлю вище спорт за навчання.”;
- П'яте інтерв'ю “Основним я хотіла, щоб це було цікаво для мене. Щоб було пов'язано із якоюсь інтернет-роботою, якоюсь навіть блогерством навіть у маленькій частині. Хотілося б стати висококваліфікованим спеціалістом, але головне, щоб мені подобалося і було цікаво. Не заради зарплати чи ще щось. Впринципі, гроші можна заробити будь-яким способом. Коли ти отримуєш від цього задоволення, то це зовсім інше.”;
- Шосте інтерв'ю “Я думаю, що більше все таки те, що мені буде подобатися. Протягом цих 4 років вивчитися і потім у житті добре працювати. Нести цей багаж знань потім.”;
- Сьоме інтерв'ю “Основна мета – обирати те, що є перспективним у майбутньому і те, чим ти реально хочеш займатися.”;
- Восьме інтерв'ю “Напевно йде те, що хочеш з самого дитинства. Наприклад, якщо це тобі не сподобалося у перехідному віці, значить воно не твоє. Для мене якщо у перехідному віці я вирішив займатися далі танцями, то я вже думаю, що ця професія точно для мене. Якщо я це не кинув раніше, мене це не зламало.”;
- Дев'яте інтерв'ю “Майбутній розвиток і відкриття своєї компанії.”;
- Десяте інтерв'ю “Потрібно займатися тим чим ти займаєшся у задоволення і ще отримувати за це гроші. Це сфера економіки, тому вона приносить цифри, гроші і це все

мені цікаво. Воно приносить добрий прибуток.”;

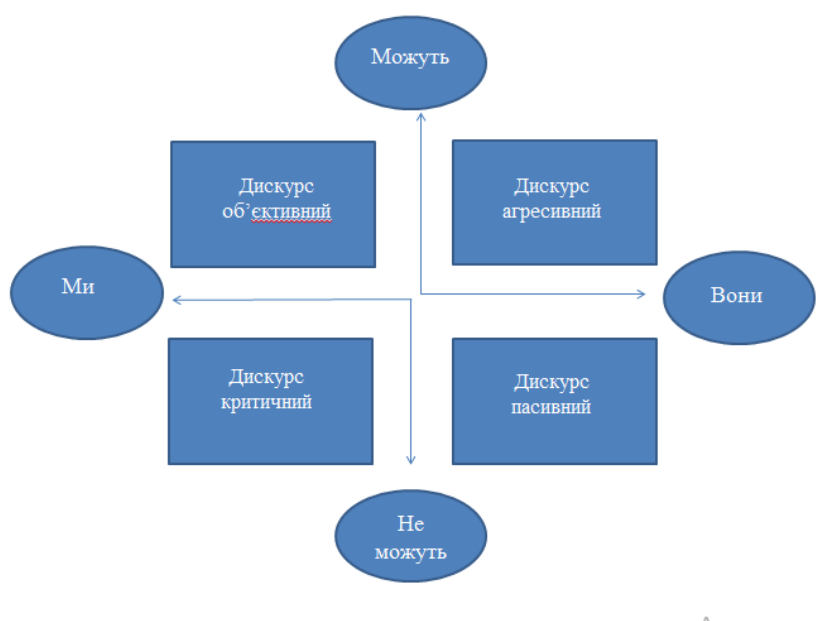
Одинадцять інтерв'ю “Для мене найважливіше, щоб професія була цікавою і надавала задоволення.”;

Дванадцять інтерв'ю “Щоб ця професія мені подобалася і через 10 років
Але це не означає, що я не хочу працювати за цією спеціальністю, я навпаки хочу поринути у світ медицини.”;

Можемо зробити висновок, що для всіх респондентів є важливим отримувати задоволення від навчання та стати професіоналом у майбутньому. Основна мета вибору професії підтверджує особисті стремління випускників, які базуються на інтересах та захопленнях. Це твердження доводять і наступні відповіді учнів: усі опитані обрали б бажану спеціальність при вступі, а не омріяний університет.

Другим змішаним методом аналізу даних глибинних інтерв'ю став дискурс-аналіз. Отримані відповіді випускників дуже різнилися, тому я утворила декілька фреймів для класифікації. Фреймові схеми були побудовані для кожного соціально-економічного чинника. Саме за такою тенденцією можна було прослідкувати істинний вплив на прийняття професійного рішення. Дискурс об'єктивний, агресивний, критичний та пасивний описували різні погляди на конкретний чинник, але саме за їх співвідношеннями дізнаємося варіативність поглядів.

Загальна фреймова схема дискурс-аналіз набула такої форми:

Розпочнемо аналіз із функціональних чинників: вплив психолога та профорієнтаційні заходи. Відповіді респондентів засвідчують, що об'єктивний дискурс домінує у обох випадках, тобто участь психолога та профорієнтаційних заходів справді позитивно сприяють прийняттю професійного рішення. Критичний дискурс продемонстрував, що випускники, які вагалися довгий час із професією взяли до уваги функціональні чинники. Агресивний дискурс прозвучав щодо впливовості психолога, за висловлюваннями учнів випускних класів вони не зверталися та не довіряли порадам спеціаліста. (Додатки 3,4)

Дискурс-аналіз був застосований для структурних чинників, на прикладі високооплачуваності обраної професії. Щодо популярності та престижності професій випускники не надали розгорнутих відповідей, тому дискурс вдався на прикладі чинника високооплачуваності. Респонденти прогнозували, намагалися об'єктивно оцінювати обрані професії, тому у власних оцінках більше зустрічався пасивний дискурс. Випускники не орієнтувалися на плату обраної професії, більшість взагалі жодного разу про це не замислювався. (Додаток 5)

Перейдемо до аналізу специфічних чинників. Їх впливовість вже була доведена на здійсненому факторному аналізі, якщо ж поглянути на фреймові

схеми, то для даних чинників вони найбільш наповнені. Випускники висловлювали полярні відповіді впродовж інтерв'ю щодо даних чинників, але це ще раз доводить їх значимість для учнів.

Варто зазначити, що більшість випускників радилися із батьками щодо вибору професії. Критичний дискурс був найменш наповнений, тобто професійні пропозиції від батьків опитані сприймали повністю або найменували як свої. Агресивний дискурс доводить, що троє респондентів прийняли самостійне свідоме рішення, тому батьки вже почули кінцевий вирок. До пасивного дискурсу слід віднести відповіді опитаних, які вирішили продовжувати професій батьків. У даному випадку, якщо професія передається через покоління, то рішення випускника вже є прогнозованим, не самостійним. Звернемося до об'єктивного дискурсу, тобто відкритих відповідях, коли опитані визнавали вплив батьків на їхній вибір. Даний дискурс наочно демонструє навіювання думку батьків та перешкоджання свідомому вибору професії учнів. (Додаток 6)

Відповіді щодо впливу знайомих, вчителів та друзів були не чисельними. Критичний та пасивний дискурси повідомляють, що учні випускних класів не обговорюють майбутню професію із друзями або роблять це дуже поверхнево. Ситуація щодо впливу вчителів є зовсім іншою, тому що отримані відповіді формують об'єктивний дискурс. Тобто висловлювання вчителів наштовхнули випускників звернути увагу на конкретні професійні галузі, а у висновку – обрати професію. Агресивний дискурс характеризувався бажанням перевершити вчителя, з одного боку, прослідковуємо наслідування, а з іншого, прагнення стати кращим за наставника. (Додаток 7)

Дискус-аналіз внутрішніх чинників допоміг проаналізувати інтереси та захоплення випускників. Фреймові схеми відкривають первинні бажання опитаних та встановлюють причинно-наслідкові зв'язки із професійним вибором. До об'єктивного дискурсу потрапляють здійснення дитячих мрій,

тобто так як опитані мріяли, так і здобувають омріяну професію. Критичний дискурс включав відповіді респондентів, які трансформували професійні бажання протягом різних обставин. Крім того, наповнення пасивного і агресивного дискурсів продемонструвало професійну невизначеність. У висновку отримуємо, що лише 4-ро респондентів наполегливо продовжують здійснити свої дитячі мрії у професійному майбутньому. (Додаток 8)

Цікавий розподіл думок ми отримали щодо чиннику захоплення випускників. Кожний із респондентів мав індивідуальні таланти та інтереси. Найбільш наповненими виявилися об'єктивні та критичні дискурси, що свідчить про впливовість особистих вподобань при виборі професії. Внутрішні чинники відображають світогляд школярів та допомагають здійснити зважене рішення. Отже, у процесі вибору професій учні випускних класів найбільше звертають увагу на внутрішні чинники. (Додаток 9)

Сучасна технологізація простору допомагає випускникам із пошуком інформації. Доступ до Інтернету відриває можливості учням дізнатися, зважити та проаналізувати інформацію щодо світу професій. Отримані відповіді впродовж інтерв'ю доводять прихильність учні виявляти достовірні пошукові системи на спеціалізованих освітніх сайтах, спільнотах університетів або факультетів. Найбільш наповненими виявилися об'єктивні та критичні дискурси, тому що отримані Інтернет дані випускники пов'язували із вибором фаху. (Додаток 10)

Кінцевим пунктом глибинних інтерв'ю було дізнатися основну мету вибору професії випускниками. Звичайно, кожний респондент мав унікальний процес вирішення професійного питання, але фреймова схема допомогла систематизувати отриману інформацію. Відсутність агресивного дискурсу свідчить про усвідомлення вибору професії. Ніхто із опитаних не вагався із відповіддю. Пасивний дискурс відкривав проблеми вищої освіти, тому що висловлені думки більше демонстрували мислення "вступити хоч на щось". Критичний дискурс був не сильно заповнений, тому що до його

складу увійшли вагання щодо професійного майбутнього двох опитаних. Якщо узагальнювати основну мету вибору професій, то більшість респондентів хотіли б отримати задоволення від фаху. (Додаток 11)

З проведеного дискурс-аналізу було виявлено які чинники найбільше впливають на вибір професії, умовно сформувавши ієрархію чинників з висловлювань випускників.

ВИСНОВКИ до РОЗДІЛУ 3

Для більшого занурення у тематиці роботи мною було проведено 12 глибинних інтерв'ю із учнями випускних класів. Індивідуальний досвід випускників 11-их класів описав процес прийняття професійних рішень, вагання та додаткові чинники. Респонденти надавали інформацію особистого характеру, яка допомогла б зрозуміти їх основну мету професійного призначення.

Генеральна сукупність – учні 11-х класів усіх загальноосвітніх навчальних закладів м.Могилева-Подільського. Вибіркова сукупність дослідження формувалася випадковим методом, відібрано 12-ть респондентів. Опитані навчалися у різних закладах середньої освіти (школа, гімназія, ліцей), що розширювало кордони валідності отриманої інформації. Навчальні досягнення та досвід випускників відривав можливість кризь відповіді зрозуміти їх мотиви та прагнення у професійному майбутньому.

У ході дослідження було з'ясовано чинники впливу на вибір професій випускників. Найчастіше опитані прислуховуються до внутрішніх чинників, тобто звертають увагу на інтереси, захоплення, таланти та хобі. 4-ро респондентів вирішили здійснити дитячі мрії, а ще 4-ро учнів пов'яжуть особисті захоплення із майбутньою професією.

Усі респонденти спілкувалися із близьким оточенням щодо професійних вподобань. Було виявлено три тенденції впливу батьківських порад при виборі професії випускниками: самостійно прийняте рішення учнем; батьки та випускники приймають рішення разом; батьки приймають рішення за випускника. Виходячи із дискурс-аналізу, респондентам важко відокремити думку батьків від власної, тому часто присвоюють її собі. Лише 4-ро опитаних свідомо обрали професію і пізніше повідомили батьків. Крім того, 2-є випускників є прихильниками продовження професії у поколіннях у сфері медицини. Випускники прислуховувалися до думок вчителів та

наставників, так запевнили 3-є респондентів. Друзі та знайомі більше транслиували свій професійний приклад, але не нав'язували його старшокласникам.

Якщо звернутися до функціональних та структурних чинників, то вони не здійснюють значного впливу на учнів. За їх допомогою учні випускних класів дізнаються про світ професій, але на саме рішення вплив здійснюється мінімальний. Крім того, вплив сучасних технологій стає інструментом пошуку інформації, провідником по вступній кампанії. Впливості даного чинника відзначається на первинному етапі відбору професій.

Підсумовуючи отримані дані з глибинних досліджень, можемо зробити висновок, що найбільше на випускника впливають внутрішні чинники та поради батьків під час вибору професії.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було проаналізовано процес вибору професії українськими випускниками, зокрема, чинники впливу на цей процес у сучасних умовах.

У першому розділі роботи було вирішено декілька завдань: проаналізувати теоретичні підходи до дослідження професійного самовизначення школярів; охарактеризувати поняття “вибору професії” як соціальної дії; дослідити феномен “свідомого вибору професії” та його ознаки. Перший розділ був присвячений структурному аналізу процесу прийняття рішення вибору професії. Як було з’ясовано, професійне самовизначення є первинним етапом вибору фаху. Професійне самовизначення відображається протягом всього навчального процесу у школі, тобто учень довідується, вивчає та співставляє знання щодо професій.

У другому підрозділі першого розділу було розроблено структурну модель функціональних компонентів вибору професії. Елементи професійного вибору набувають індивідуальних ознак, але генезис формування є спільним для представників соціальної групи випускників. Було визначено, що поняття вибору професії має міждисциплінарний характер, для власного аналізу було обрано соціокультурний аналіз. Трансформували класичну типологію соціальної дії М.Вебера було систематизовано варіативність вибору професій учнями випускних класів. Головною ознакою соціальної дії вибору професії є усвідомлення, раціональність поведінки. Кожен випускник обирає фах й вкладає зміст у свої дії. Характеристика усвідомленість має певні доміанти: ціле-раціональність, ціннісну раціональність, традиційність або ефективність, що й визначає процес вибору професії.

У третьому підрозділі першого розділу було описано феномен свідомого вибору професії. Випускники приймають професійні рішення за різними алгоритмами, але кожен з них прагне зробити це самостійно. Свідомий вибір найбільше описаний у моделі Брін-Голдторпа, що висловлює

прихильність теорії раціонального вибору. Свідомий вибір трактують як раціональне рішення, що визначає соціальне майбутнє.

Другий розділ кваліфікаційної роботи присвячений чинникам вибору професії. У даному розділі розкриті такі завдання: виявити чинники та елементи вибору професії випускників; дізнатися чинники впливу на професійне рішення школярів. Розділ побудований на наукових класифікаціях чинників відомих соціологів, психологів та економістів. Мною було проведено крос-факторний аналіз чинників, які впливають на сучасних випускників борі професії.

Другий підрозділ другого розділу висвітлює сучасний стан профорієнтаційної роботи на прикладі учнів випускних класів. Спочатку було проаналізовано розвиток профорієнтаційної системи за часів Радянського Союзу та виявлено взаємозв'язки на сучасному етапі суспільства. Значний вплив на дослідження профорієнтації та вибору професії було здійснено соціологами В.Черноволенком, В.Осовським, В.Паніотто. Саме українські соціологи започаткували вимірювання престижності професій за часів СРСР та їх вплив на подальший вибір професій школярів.

У другому підрозділі зроблено вторинний аналіз результатів дослідження аналітичного центру CEDOS “Соціально-економічні фактори у нерівності результатів навчання у середній школі” та результати Звіту Інституту освітньої аналітики за сприяння Українського центру оцінювання якості освіти та безпосередньої участі Аналітичного центру CEDOS, Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України “Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів”, які допомогли з'ясувати взаємовплив соціокультурних чинників, мотивації випускників на освітні процеси.

У третьому розділі представлені результати власного дослідження унікальних думок учнів старших класів щодо професійних планів. Даний

розділ розкриває останнє завдання кваліфікаційної роботи: встановити взаємозв'язки між чинниками впливу на вибір професії із уявленнями випускників щодо світу професій; сформувати ієрархію чинників впливу на прийняття рішення вибору професії школярів. У ході 12-ти глибинних інтерв'ю із випускниками було виявлено головні та додаткові чинники впливу на прийняття професійного рішення. Основними чинниками є вплив батьків (поради, підтримка, навіювання) та внутрішні чинники самого учня (інтереси, захоплення, хобі). Додатковими важелями впливу стають функціональні та структурні чинники. Випускники визнають вплив соціальних агентів на їхні рішення, але різною мірою та визначають їх як додаткові. Дискурс-аналіз свідчить, що соціальні агенти взаємодіють впродовж всього процесу обрання фаху. Вплив сучасних технологій та Інтернету більше відображає етап професійного самовизначення, а не кінцевого прийняття рішення. Глибинні інтерв'ю найбільш ґрунтовно допомогли встановити взаємозв'язки із чинниками впливу та обраними професіями випускниками.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bourdieu P. Outline of a Theory of Practice/ Cambridge: Cambridge University Press, 1977. – 360 с.
2. Breen R., Goldthorpe, J. Explaining educational differentials towards a formal rational action theory /Rationality and Society – № 9, – 1996 – С. 275–305.
3. Barone C., Triventi M., Assirelli G. Explaining Social Inequalities in Access to University: A Test of Rational Choice Mechanisms in Italy – 2018. – С.1-48.
4. Counts G. Social status of occupations/School Review – №33, – 1925, С.16-27.
5. Davies A. Prestige of occupations // The British journal of sociology. – № 3, – 1952 – С. 134-147.
6. Del Carpio, X., Kupets O., Muller N., Olefir A. Skills for a Modern Ukraine. Directions in Development: Human Development// Washington, DC: World Bank, 2017. – С. 167.
7. Der Merwe V. Does Human Capital Theory Account For Individual Higher Education Choice? / International Business and Economics Research Journal – № 9 (6) – 2010. – С.81-94.
8. Duncan O. Socioeconomic Index for All Occupations // Occupations and Social Status / Ed. Albert J. Reiss// New York: Free Press, 1961. – С. 109-138.
9. Erikson R., Jonsson, J. Can Education Be Equalised? The Swedish Case in Comparative Perspective/Boulder: Westview Press, 1996. – С.10-15.
10. Gausdal L. Degrees of choice / University of West London. – 2015. – 450 с.
11. Ginzberg E. Occupational Choice-An approach to a General Theory: New York, 1951 – p. 77-85.
12. Goldthorpe J. On Sociology / Oxford: Oxford University Press, 2006 – С.50-75.

13. Hodkinson P., Sparkes A. Careerism: a sociological theory of career decision making/ *British Journal of Sociology of Education* – № 18 (1): – 1997. – С.29-44.
14. Musgrave P. Towards a Sociological Theory of Occupational Choice// *Sociological Review* – № 15 – 1967 – С. 33-46.
15. Neitz J. The depression and the social status of occupations // *The elementary school journal* – № 35 – 1935 – С. 454-461
16. Richards M. Rationality and Choice of Higher Education /Department of Education, Brunel University // *The Vocational Aspect of Education*, 1973. – № 25 – p. 9-15.
17. *The Global Human Capital Report* //World Economic Forum. – 2017. – 177 с.
18. Вебер М. Избранное. Образ общества / Макс Вебер ; отв. ред. и сост. Я. М. Вебер. – М. : Юрист, 1994. – 702 с.
19. Вебер М. Основные социологические понятия / М. Вебер // Избр. произведения — М., 1990. — С. 602–643.
20. Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / Інститут освітньої аналітики, Український центр оцінювання якості освіти, Аналітичного центру CEDOS, Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/zvit_oputyv_2016.pdf
21. Высшая школа в зеркале общественного мнения [Текст] / Отв. ред. А.А.Овсянников. - М.: Высшая школа, 1989. – 352 с.
22. Гайденко П., Давыдов Ю. История и рациональность: Социология М. Вебера и веберовский ренессанс — М.: Политиздат, 1991. —С. 40.
23. Єгорова Є. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г.

- П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович] — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — С.62.
24. Закатнов Д. Стан і проблеми професійної орієнтації. Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи. – 2009. – Том 1. №6. – С. 173–179.
25. Иконникова С. Молодёжь: социологический и социально-психологический анализ [Текст] / С.Н. Иконникова. - Л., 1974. - 285 с.
26. Иванников В. Психологические механизмы волевой регуляции. – М. : УРАО, 1998. – 122 с.
27. Ильин Е. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин — СПб. : Питер, 2003. — 509 с.
28. Кіящук А. Аспекти дослідження проблеми формування професійних устремлінь старшокласників// Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал. – 2014. – № 5– С.353-356.
29. Климов Е. Психология профессионального самоопределения: Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.А.Климов – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – С.79-120.
30. Климов Е. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – Ростов-на-Дону, 1996. – 412 с.
31. Климчук В., Музика О. Мотиви навчальної діяльності студентів: спроба психосемантичного аналізу [Електронний ресурс] / Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2000 – № 5. – С. 41-44. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/357/>
32. Коган, Л. Общее и специальное образование как объект социологического исследования [Текст] / Л.Н.Коган // Проблемы общего образования трудящихся промышленных предприятий Урала. – Свердловск, 1969. – С.4-5.
33. Константиновский Д.Л. Динамика привлекательности профессий и социальные изменения // Профессиональное самоопределение выпускников общеобразовательных школ. По материалам массовых

- социологических обследований молодежи / Шубкин В.Н., Константиновский Д.Л. (отв. ред.). – М.: Центр социологии образования РАО, 1996. – С. 12–49
34. Константиновский Д., Шубкин В. Молодежь и образование [Текст] / Д.Л. Константиновский, В.Н.Шубкин – М.: Наука, 1977.
35. Концепція державної системи професійної орієнтації населення [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 № 842. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-%D0%BF>
36. Кушерець Т. Соціальна стратифікація: Метод, рекомендації до теми/ Т.В.Кушерець. — Ніжин, 2003 — 410 с.
37. Лисовский В. Личность студента [Текст] / В.Т. Лисовский, А.В. Дмитриев – Л.: ЛГУ, 1974. – 294 с.
38. Лозовецька В. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці/ Монографія// В.Т.Лозовецька. — Київ: 2012. С.52-80 — 157 с.
39. Оксамитна С. Ієрархія престижності професій і занять / С. Оксамитна, А. Патракова // Українське суспільство1992-2007. Динаміка соціальних змін // [наук. ред. В.Ворона, М.Шульга]. — К.: Інститут соціологіїНАНУ, 2007. — С. 170-179.
40. Оксамитна С. Престиж професій і занять в українському суспільстві// Оксамитна С.М.// Наукові записки НаУКМА, 2002. – Том 20: Соціологічні науки. – С.39-47.
41. Погорілий О. Соціологічна думка ХХ століття : навч. посіб. / О. І. Погорілий. – К. : Либідь, 1996. – 224 с.
42. Радаев В., Шкаратан О. Социальная стратификация. — М., 1996. — 237 с.
43. Розвиток професійної орієнтації в Україні : наук.-допом. Бібліогр. покажч. / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Л. О. Пономаренко, Н. А. Стельмах, Л. І. Ніколюк ; наук. ред.

- П. І. Рогова ; наук. конс. О. В. Мельник ; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко]. – К. : 2009. – 196 с.
44. Самохін І. Соціально-економічні фактори у нерівності результатів навчання у середній школі [Електронний ресурс] / І. Самохін, І. Когут. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/sotsialno-ekonomichni-factory-u-nerivnosti-rezultativ-navchannia-u-serednii-shkoli>
45. Сухенко Т. Як обрати професію майбутнього / Посібник з профорієнтації для молоді віком від 13 до 80. – Х: Фоліо, 2019. – С.12-17.
46. Тименко М., Жемера Н. Людина і світ професій. Програма для старшокласників загальноосвітніх навчально-виховних закладів України —К., 1993. — С.28.
47. Хавир П. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Хавир – М., 1981. – С.96.
48. Черноволенко В., Осовський В., Паніотто В. Динаміка престижу і привабливості професій // Проблеми взаємозв'язку науки і практики. – 1982.
49. Черноволенко В. Престиж профессий и проблемы социально-профессиональной ориентации молодёжи (опыт социологического исследования) [Текст] / В. Ф. Черноволенко, В.А. Оссовский, В.И. Паниотто – К.: Наукова думка, 1979. – 216 с.
50. Шаграева О. Детская психология: теоретический и практический курс : учеб. пособ. для студ. вузов [Текст] / О. А. Шаграева. – М. : Владос, 2001. – 368 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Гайд глибинних інтерв'ю

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

1. Навчальні відомості респондента

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

За якою партою Ви сиділи?

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Які Ваші улюблені предмети? Які уроки хотіли пропускати?

2. Бажання здобувати вищу освіту

Чи є бажання навчатися у ЗВО? Закінчити курси чи університет?

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

3. Спеціальність

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Робили професіограму? Співставляли інтереси та захоплення із обраною професією?

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

4. Чинники вибору

Чи радилися Ви з батьками, родичами, коли обирали професію? Чи є продовження професії у поколіннях?

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Що є основною метою вибору професії для Вас?

- стати висококваліфікованим спеціалістом
- отримати диплом
- набути глибокі та міцні знання
- отримати схвалення батьків та оточуючих
- забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності
- успішно навчатися, здавати екзамени на «добре» та «відмінно»
- досягти поваги вчителів, оточення, знайомих
- постійно отримувати стипендію, вступити на бюджет
- отримувати задоволення від навчання

Додаток 2.

Транскриптування глибинних інтерв'ю

Глибинне інтерв'ю №1

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Я – Олексій. Хобі на канікулах немає. Буває, що взагалі не снідаю.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

Навчаюся в школі

За якою партою Ви сиділи?

Сидів за другою партою

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Чесно кажучи порівну. Було 14 тих і 14 тих.

Які Ваші улюблені предмети?

Більше точні науки – математика, біологія, фізика

Які уроки хотіли пропускати?

Були звичайно – це українська мова, літератури всі. Я не люблю таке.

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Само собою

Закінчити курси чи університет?

Спочатку університет закінчу, а потім курси

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Так, дуже

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Лікарем весь час і буду вчитися у цьому напрямку

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Так, погоджуюся

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

У мене вся сім'я лікарів, тому з класу 5 я вже знав ким буду.

Тобто професія передається з покоління в покоління?

Не передається прям, просто мені звичніше буде. Я хочу, у мене є бажання і схильність.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Проводилася профорієнтації. Результати мені показували – робота з людьми.

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Я вважаю, що це ІТ, вчитель і той самий лікар

Як ставляться батьками до твого рішення проводити професію?

Підтримують.

Ви обговорювали це, радилися?

Так

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Так, звертався

Куди вирішили поступати?

У планах на бюджет, якщо нормально здам ЗНО, то планую в Київ. Якщо не вийде, то у Тернопіль, Вінницю.

Ви вважаєте обрану професію лікаря високооплачуваною?

Не дуже високооплачувана, не дуже. Там мають бути якісь реформи, що піднімляться зарплати. Побачу, коли вивчуся може вже європейські дипломи будуть. Все може бути.

Тобто Вас більше приваблює бажання стати професіоналом, ніж майбутній достаток?

Правильно

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Більше спеціальність

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Якщо я професіоналом у професії, то я отримую схвалення. Я в школі навчаюся на хорошиста, тому і планую продовжувати це в університеті.

Було зазначено тобою, що хочеш вступити на бюджет. Чи є це основною метою вступу, отримувати стипендію?

Стипендія – це не дуже важливо. Більше важливо, щоб було безкоштовне навчання, щоб батьків не дуже напружати.

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Юля. Я люблю дуже сильно читати, також я дуже люблю писати і захоплююся цим. Що я люблю їсти на сніданок? Ідеально би було вівсянку з молочком, цукерочку з йогуртом на десерт.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

В ліцеї

За якою партою Ви сиділи?

За 4 партою сиділа

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Більше дівчат

Які Ваші улюблені предмети?

Найулюбленіший – мова і література українська

Які уроки хотіли пропускати?

Ого, були. Це фізика, хімія

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так, є, звичайно. Велике бажання

Якби був вибір закінчити курси чи університет, щоб б обрала?

Обрала б університет

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Так, цінний диплом

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

До років 10 я мріяла стати танцюристкою. Потім мене перемкнуло на журналіста

Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Так, звичайно

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Так, визначилася. Планую вступати на журналіста, але треба здати ЗНО.

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Спочатку мені просто подобалося, потім я брала участь у всяких конкурсах. Почала вигравати, коли писала. Мене почала хвалити вчителька. Коли вже прийшов 9 клас і я зрозуміла, що треба хоч щось робити для цього, то я проходила курси. З психологом також у школі визначали, що на більше підходить.

Тобто психолог допоміг співставляли інтереси та обрану професію?

Ну, можна і так сказати. Ми проходили тести, які визначали, які науки нам краще даються і в якому руслі нам треба працювати.

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Юрист, економіст і філолог

Чи радилися Ви з батьками, родичами, коли обирали професію?

Можна сказати, що я поставила їх перед фактом. Тому що мені працювати, а не їм. Вони просто погодилися.

Чи є продовження професії у поколіннях?

Ні, я просто обрала. Мої батьки працюють у зовсім інших галузях.

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Я дивилася, які вступні бали потрібно мати. Хоча б приблизно орієнтуватися, також які предмети потрібно здавати, творчі конкурси.

Ви вважаєте обрану професію престижною, високооплачуваною?

Престижною вважаю, а високооплачуваною - ні. Мені, якщо чесно, все одно.

Тобто для Вас важлива сама професія, а не матеріальна складова?

Так, абсолютно вірно.

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Для мене важливіше вступити в омріяний вищий навчальний заклад.

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Я би хотіла, щоб університет дав мені знання у професії, у якій буду працювати. Тому що багато чула, коли відівчилися і треба починати все з початку. Я би хотіла, щоб у мене були вже знання.

Зрозуміло, якщо твій вибір не будуть схвалювати оточення?

Мені головне, щоб я його схвалювала. Якщо мені подобається і я відчуваю себе комфортно, то я буду йти до кінця.

Як важливо для тебе вступити на бюджет і отримувати стипендію?

Для мене це дуже важливо, тому що я живу у іншому місці і батьки не повинні мене забезпечувати все життя. Їм так само важко. Для мене це на першому місці.

Тобто ти плануєш навчатися успішно, здавати екзамени на «добре» та «відмінно»?

Так. Ще хочу отримувати задоволення від навчання.

Глибинне інтерв'ю №3

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Юля. Захоплення мої – це танці. Ще люблю малювати. Снідаю я зазвичай сирниками або блінчиками.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

Я навчаюся в гімназії

За якою партою Ви сиділи?

За 4 парою сиділа

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Було більше дівчат

Які Ваші улюблені предмети?

Англійська і хай буде - біологія

Які уроки хотіли пропускати?

Математику

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так, є

Закінчити курси чи університет?

Університет більше до душі

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Так

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Дизайнером хотіла стати або викладачем танців

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Ну мабуть так. Зараз це не так важливо, як колись було. Але я вважаю, що у кожної людини має бути вища освіта.

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Планую вступати на міжнародні відносини

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Колись хотіла вступати на юридичний, але мама сказала, що зараз і так багато юристів і це вже відійшло. Тобто з роботою буде складно далі. Тому поговорила із людьми, які вступали і вони мені розказували про їх досвід. Я почала читати інформацію, мені сподобалося, потім я поїхала на день відкритих дверей і я дуже сильно загорілася, тому так і визначилася.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Так. Ці тести були більше для школи, ніж для нас (старшокласників)

Для тебе було більш важливе те, що побачила на дні відкритих дверей?

Так, на багато

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Перекладач, ІТ і все що пов'язано із ІТ і хай буде агроном

Твої батьки підтримують твій вибір професії?

Так, звичайно

Чи є продовження професії у поколіннях?

Вони у іншій сфері

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Так

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Якщо вибрати між професією і закладом, то професія. Потрібно буде все одно залишити роботу і мати диплом. Мабуть зараз це заклад.

Для Вас важливо вступити на бюджет і отримувати стипендію чи розглядається варіант контракту?

Я одразу планую вступати контракт

Чи основною метою вибору професії для Вас є отримати задоволення від навчання ?

Так, правильно

Глибинне інтерв'ю №4

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення.

Мене звати Максим. Хобі у мене баскетбол, я- спортсмен.

Чим любиш снідати?

Намагаюся снідати якоюсь корисною їжею. Можу карту якусь з'їсти.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

Навчаюся у школі

За якою партою Ви сиділи?

Я за 3 партою сидів

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Завжди було порівну, а інколи здається хлопців.

Які Ваші улюблені предмети?

У молодших класах було читання. А так , то фізкультура, тому що я – спортсмен та іноземні мови.

Які уроки хотіли пропускати?

Математика

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Ну, може..навіть не знаю як на це відповісти. Треба.

Більше треба, ніж бажання?

Так, більше треба

Якби була можливість закінчити курси чи університет, щоб б обрав?

Не знаю, тому що диплом університету не завжди відіграє роль. Особливо, у наш час.

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Моя точка зору у тому, що самому можна самоудосколитися, пройти ті ж курси, а не витратити час на університет

Тобто ти більше прихильний до думки, що вища освіта – не головне і не престижно для сучасної молоді?

Так, можна і так сказати. Я просто ще не знаю, що таке університет і все, що з ним пов'язано. Тому спробувати завжди треба

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Футболістом до 11 років

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Скоріше всього це буде пов'язано із туризмом, менеджмент можливо

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Це до мене ще прийшло у 9 класі. Коли треба було робити вибір : йти у 10-11 класи чи вступати у коледж. Тоді я вирішив з туризмом, але брат старший порадив спробувати себе у програмуванні. Напочатку мені це сподобалося, але потім я втратив інтерес. 10-11 клас я почав знову думати за туризм. У інтернеті дивився спеціальності що це взагалі таке.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Ні, щось такого не пригадую.

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Програміст. Зараз важко сказати, тому світ у ІТ-сфері, можливо веб-дизайнер, взагалі дизайнер

Чи радилися Ви з батьками, родичами, коли обирали професію?

Так, звісно. Мені важлива їхня думка

Чи є продовження професії у поколіннях?

Ні, вони не пов'язані із туризмом

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Так, я заходив з батьками на ті сайти. Дивився, що для вступу потрібно, які ЗНО здавати. Ось таке приблизно хоча б.

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Ну моя точка зору, що професія має тобі приносити не тільки гроші, а й задоволення. Якщо надолужити, то на цій професії можна добре заробляти.

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Спеціальність

Чи метою вибору професії для Вас є вступ на бюджет?

Звичайно хотілося б вступити на бюджет і це моя ціль, але може і не вийти. Нічого страшного, буду так вчитися.

Метою вибору професії було стати висококваліфікованим спеціалістом, набути глибоку знання?

Напевно ні, тому що я ще пов'язую своє життя із спортом. Інколи ставлю вище спорт за навчання. Зараз інші, не те, що пріоритети, а треба рівномірно розділяти час.

Глибинне інтерв'ю №5

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Наташа. Захоплення – це мейк-ап, люблю цим займатися. Поки не професійно, але стараюся. Сніданок – це сама улюблена частина дня, можуть бути омлет або якісь каші, щось таке.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

Я навчаюся в школі

За якою партою Ви сиділи?

За 3 партою, так, точно 3.

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Завжди було більше хлопців, а останній рік якось порівну розділилися

Які Ваші улюблені предмети?

Люблю математику і напевно все.

Які уроки хотіли пропускати?

Ой, я дуже не люблю історію, фізику. Вони мені дуже нудні

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так, планую поступати

Закінчити курси чи університет?

Навіть не знаю. Тепер, в цей час, напевно все таки курси будуть кориснішими

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Я думаю, що так. Грає роль він

Вступаєш в університет, щоб отримати диплом?

Так, так

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Мріяла стати банально, як всі дівчата вчителькою, а поті хореографом, тому що я танцювала.

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Принципі, напевно, так. Можна звісно і без неї, але це великий плюс, якщо ти вивчився

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Я надіюся і планую вступати на економічний факультет

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Вирішила достатньо давно, десь у кінці 10 класу десь так. Я вагалася між двома професіями, взагалі дуже різними. Я хотіла поступати на журналіста, а потім з батьками дуже довго радилися і вирішили, що краще буде економічний факультет

Рішення приймалося про факультет разом із батьками?

Так, вони мені допомагали. Хоча, впринципі, так як я хотіла, вони мене підтримувати. Не було такого, що вони мене заставляли чи ще щось

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Чесно, були якісь тести про професію, яка найбільше тобі підходить. Я таке пам'ятаю. Але я вже на той момент, коли були тести, вже знала ким хочу бути. Тому особа вже не дивилася на ті тести

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Програмісти, все що пов'язано із коп'ютерами. Дуже багато менеджерів, знову ж таки, про онлайн –роботи. З навіть не знаю, юристів дуже багато

Зрозуміло, що радилися Ви з батьками, родичам, вони приймають твій вибір чи є продовження професії у поколіннях?

Ні, вони у інших сферах. Тато у поліції працює, немає взагалі

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Так, читала різні ресурси. Все дізнавалася у інтернеті місця, предмети. Особливо про факультет все дізнавалася в інтернеті.

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Думаю, що так. Якщо розвиватися, то все може вийти

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Напевно на бажаний факультет, університет не таку велику роль грає роль.

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Основним я хотіла, щоб це було цікаво для мене. Щоб було пов'язано із якоюсь інтернет-роботою, якоюсь навіть блогерством навіть у маленькій частині. Хотілося б стати висококваліфікованим спеціалістом, але головне, щоб мені подобалося і було цікаво. Не заради зарплати чи ще щось. Впринципі, гроші можна заробити будь-яким способом. Коли ти отримуєш від цього задоволення, то це зовсім інше.

Чи налаштовані вступати виключно на бюджет чи розглядається контракт?

Буду сильно розраховую на бюджет, намагаюся готуватися до ЗНО аби все здати добре і вступити на бюджет. Готові і до платного, але краще було б вступити на бюджет. Це не було основним.

Глибинне інтерв'ю №6

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Настя. Я захоплююся мейк-апом. Трішки пішла на курси і стараюся щось нове розвивати. Снідаю я переважно кавою і різні каші або яєчня, щось легке.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

В гімназії

За якою партою Ви сиділи?

За другою

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Більше дівчат

Які Ваші улюблені предмети?

Напевно це українська література найбільше і мова трохи менше

Які уроки хотіли пропускати?

Пропускати хотілося математику, фізику, хімію. Не дуже такі.

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так, звісно

Закінчити курси чи університет?

Обрала б університет

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Я думаю, що так

Університет закінчуємо і заради диплому?

Не тільки. Щоб змогти більше дізнатися про свою майбутню професію і могли розвиватися і якось знайти себе в житті

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Спочатку був лікар-хірург. Я довго про це мріяла, не знаю чому так, багато років досить, а потім змінила думку.

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Так

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Ну думаю ще, але приблизно вже знаю

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися. Над чим вагаєшся?

Вирішувала давно і переживаю і вагаюся. Думаю, що якщо дізнаватися про цю професію, добре вчитися, то тоді вона буде, будь-яка професія, буде високооплачуваною, якщо у ній добре розбиратися і захоплюватися своєю справою. Я вже думаю рік про свою професію і думаю, що буду задоволена, якщо буду вчитися.

Можливо з кимось радилися або на когось орієнтувалася під час вибору?

Радилася із мамою і з подругами, вчителями. Відповідальність перекладають на мене і сама, щоб вирішувала що мені подобається. Вони підказують, але якби не наполягаються

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії? Робили професіограму складали вам?

Так, так. Таке було.

Тобто Ви орієнтувалися і на свої інтереси та захоплення під час вибору професією?

Так, правильно

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Юристи, все що пов'язано із менеджментом, також із комп'ютерними програмами, лікар – це завжди сучасно

Вже зазначали, що радилися з батьками, родичами, тобто Ви їм самі пропонували професії, які б хотіла чи вони Вам пропонували?

Ні, я пропонувала їм, а вони вже говорили свою думку. Підтримували мене у цьому плані

Чи є продовження професії у поколіннях?

Це щось таке моє, зовсім інше

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Так, зверталася. Навіть їздила на день відкритих дверей.

Це відвідування надало Вам якусь інформацію?

Так, але я ще вагаюся. Я їздила не на один день відкритих дверей, тому думаю ще. Але це справді вплинуло.

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Я думаю, що так. Якщо у ній проявити себе, то так.

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Я думаю, що все ж таки спеціальність

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Я думаю, що більше все таки те, що мені буде подобатися. Протягом цих 4 років вивчитися і потім у житті добре працювати. Нести цей багаж знань потім.

Чи додатковою метою була орієнтація вступу на бюджет, контракт?

Розглядаю варіант контракту, тому що є такі університети, які взагалі платні, тому я так ще думаю.

Глибинне інтерв'ю №7

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Настя. Мої захоплення – я читаю книги, готуюся до ЗНО, займаюся спортом. Снідала авокадом.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

В гімназії

За якою партою Ви сиділи?

За 3

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Більше дівчат

Які Ваші улюблені предмети?

Історія і українська мова

Які уроки хотіли пропускати?

Фізика

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так, є

Закінчити курси чи університет?

Закінчувати університет

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Так, цінний

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Мріяла стати ветеринаром

Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Ні, не погоджуюся

Чому?

Тому що вважаю, що престижність закладається не у вищій освіті. Вища освіта – це лише бажання кожного.

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Визначилася, планую вступати на журналістику

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Так, вирішила абсолютно самостійно. Ні з ким не радилася і не консультувалася, ні на кого не орієнтувалася. Вирішила так, тому що мені

подобається спілкуватися з людьми, писати статті. Я вважаю, що це професія, яка є перспективною в Україні. Обрала рік назад. До цього я хотіла бути медиком, але передумала і тримаю курс на журналістику.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Ні, не допомагав

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Юрист, медик і економік (бухгалтер)

Чи радилися Ви з батьками, родичами, коли обирали професію, як вони відреагували на твоє рішення?

З батьками не радилася, але вони згодні з моїм рішенням і відреагували позитивно.

Чи є продовження професії у поколіннях?

Ні, я буду перша у своєму роді, хто буде журналістом.

Чи обговорювали це питання із друзями, знайомими?

Не обговорювали під час вирішення куди я буду йти, обговорювали лише вже по вирішенню, тобто вже мій вибір

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Так, зверталася до різних сайтів. Тому що я ще не визначилася із університетом.

Ви вважаєте обрану професію престижною і високооплачуваною?

Напевно, так. Але залежить в якому місті я буду працювати.

Тобто соціальний контекст дуже сильно впливає на обрану професію?

Так

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Саме на бажану спеціальність

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Основна мета – обирати те, що є перспективним у майбутньому і те, чим ти реально хочеш займатися.

Я зрозуміла, що Ви хочете отримувати задоволення від навчання і стати висококваліфікованим спеціалістом у своїй сфері?

Так, правильно

Чи є якийсь вплив вступу на бюджет і отримувати стипендію чи є роздуми щодо контрактної форми навчання?

Є великий стимул вступити саме на бюджет і це впринципі та ціль до якої я йду.

Глибинне інтерв'ю №8

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Денис. Впринципі моє захоплення та і хобі – це танці. Вранці снідаю, поки що я вранці не прокидаюся, тому що карантин є час виспатися, тому вранці я п'ю каву і все. Ніякий сніданок мені не потрібний.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

В школі навчаюся

За якою партою Ви сиділи?

Ох за партою. В основному я сидів за першим рядом другою партою

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Дівчат

Які Ваші улюблені предмети?

Фізкультура

Які уроки хотіли пропускати?

Хотілося пропускати майже всі. Не були цікавими.

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так, звісно є. Тому що я розумію навіщо мені це потрібно і що воно мені дасть у майбутньому.

Навіщо Вам навчатися в університеті?

Потрібно, по-перше, для диплому. У мене буде диплом вищого навчального закладу. По-друге, там даватимуть ще школу, тобто я вже пройшов і так дві школи по танцях, але в інституті даватимуть ще одну. Тобто я зможу дізнатися на багато більше, ніж чим мені надали, наприклад, у шкільні роки і я буду вже більш зрілим для цього, ніж зараз.

Який варіант обрали б: закінчити курси чи університет?

Я б обрав університет.

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

В дитинстві мріяв стати банкіром. Я любив говорити: “Я хочу стати банкістом”.

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Так, здебільшого так, тому що вища освіта дає більше можливостей ніж середня. Зараз я закінчую школу з неповною середньою освітою і я вже йду у навчальний заклад і отримую вищу освіту. Якщо я закінчу його, ну це буде залежати від закладу, на скільки він престижний, тобто якщо я буду закінчувати вищий навчальний заклад, то у мене будуть якість наприклад за свої курси, за всі пройдені етапи буде якась робота. Тобто мені вже будуть запропоновувати.

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Так, на спеціальність хореографа.

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили.

Я це вирішив сам, ще десь з першого класу. Спочатку я хотів стати просто через вік, я не розумів, що мені потрібно. Я просто хотів далі танцювати все своє життя. А згодом я подорослішав, я почав дивитися вакансії, які є і я вирішив зупинитися на хореографі. Так сказати, у танцях є дві професії танцю і хореограф. Тому я вирішив бути хореографом.

Можливо на когось орієнтувався вже з відомих хореографів або кола оточення?

З відомих я не орієнтувався ні на кого. Я орієнтувався більше на свого першого керівника, який згодом переїхав у іншу країну. Здебільшого я орієнтувався на нього. Я розумів, якщо він мене навчає все моє життя, тому поганого він мене не навчить. Тому я вирішив бути схожим на нього або навіть перерости його. Так, хотілося б перерости його.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Психолог допомагав нам більше два останні роки, тобто 10-11 класи. А так, ні. Тому що у школі робота психолога – це праця з дітьми, але не примусова. Якщо психолог хоче, то він може зробити якийсь тест і виставити його для учнів, а так ні. Це тільки останні два роки.

Можливо хтось інший допомагав Вам співставляли інтереси та захоплення із обраною професією?

Мені впринципі ніхто не допомагав із вирішенням моєї професії. Мені допомагали дійти до цілі. Це допомагали батьки.

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Якщо серед моїх однокласників, то це вояки і вчителі.

Як відносяться до Вашого вибору професії батьки? Чи радилися Ви з ними?

Я з батьками ні разу не радився щодо професії. Вони мене вже зрозуміли ще з першого класу, що я хочу і на що я збираюся іти. Просто моя мрія, так сказати, вона закалювалася з роками. Спочатку це була дитяча мрія, потім переросла у підліткову. Спочатку батьки думали, що я можу кинути танці через підлітковий вік. З часом я це пережив, переріс і далі буде збираюся вступати на хореографа. Тобто батьки мене тільки підтримували, не направляли, не допомагали, тільки підтримували. Все, що я скажу для себе – вони будуть це підтримувати

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

До сайту я не звертався. Я їздив на відкритий урок, але я думаю, що це не звертання. Це не сильно має значення. Я думаю, що питав уже в учнів, студентів цього закладу, туди куди я хотів поступити. Я знаходив сам їх, запитував що і як їм, яке там навчання, яка там школа сильна чи ні. Це вже залежало від мене, тобто я не питав самого закладу, тому що заклад може сказати все, що завгодно, а ось студенти, які там навчаються вже точно скажуть те, що реально.

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

На даний момент, професію хореографа я обираю не задля грошей там або ще чогось. Я не запитував у людей на скільки ця робота оплачувана. Я просто захотів давати щось людям. Тобто це могло перерости, якби я не займався танцями, у мистецтво або ще щось. Тобто це просто якийсь творчий напрям, тому я і не запитував.

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Для мене важливіше зараз, я людина, яка навчається танцям уже 11 років, тому для мене краще піти на хореографа, ніж піти у ЗВО який би мені дуже хотілося.

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Напевно йде те, що хочеш з самого дитинства. Наприклад, якщо це тобі не сподобалося у перехідному віці, значить воно не твоє. Для мене якщо у перехідному віці я вирішив займатися далі танцями, то я вже думаю, що ця професія точно для мене. Якщо я це не кинув раніше, мене це не зламало.

Як для Вас важливо успішно навчатися, вступити на бюджет, досягти поваги від оточення у своїй професії?

Зараз взагалі за цією проблемою (вірусу) я не цілюся на бюджет, просто цілюся кудись поступити. Мені треба кудись поступити, щоб далі навчатися. З цією проблемою я не знаю, що буде далі, тому не можу вирішувати для себе я хочу на бюджет чи взагалі не туди куди я хочу, тому для мене краще просто думати про те, що я хочу поступити. А вже бюджет, то діло так собі, не принципа.

Тобто головне вступити на хореографа, правильно розумію?

Так, не важливо скільки це буде коштувати або вступлю я на бюджет чи ні. Це вже стало моїм життям.

Глибинне інтерв'ю №9

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Аделіна. Люблю займатися танцями, розтяжкою і кінним спортом. Снідаю завжди під настрій, то панкейки, то омлет з салатом або вівсянка на молоці. Коли вдома сиджу, то здорові сніданки, якщо в школу, то я не встигала зранку і обирала булочку, йогурт і каву.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

В гімназії

За якою партою Ви сиділи?

Залежно від предмету. По-різному, може бути друга парта або четверта. Зазвичай, це третя або четверта.

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Більше дівчат

Які Ваші улюблені предмети?

Фізкультура, математика, українська мова і біологія

Які уроки хотіли пропускати?

Навіть не уроки, а вчителів не хотілося бачити. Це зазвичай або зарубіжна література або географія, але через вчителів. Так мені подобаються ці предмети, але не вчителі.

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Поки є

Якби була можливість : закінчити курси чи університет, щоб б обрали?

Скоріше всього курси

Чому таке ставлення до університету?

Просто зараз система освіти в Україні і Росії страждає трохи. Курси, по-перше, швидше, по-друге, там зовсім інший метод викладання, то це буде набагато ефективніше.

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Якщо чесно, то не особливо. Мені здається, що зараз вже ніхто не дивиться у тебе є диплом чи ні. Це тільки якщо ти хочеш іти на лікаря або на якусь таку спеціальність, де диплом обов'язковий.

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

В 7 років я хотіла стати патологоанатомом. Потім я виросла і передумала, потім хотіла стати актрисою, а пізніше – юристом чи адвокатом.

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Знову повторюся, що залежить від спеціальності. Я не зовсім погоджуюся з цим.

Залежить від контексту самої спеціалізації?

Так. Просто багато зараз купують дипломи, платять гроші і ти думаєш який сенс тоді був від відтрученого часу, якщо ти все одно у кінцевому випадку купуєш диплом.

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Так, я хочу на маркетинг вступати.

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Я вирішила півтора роки назад. Я визначилася із маркетингом, тому що я проходила профорієнтаційний табір і за цією спеціальністю мені було цікаво. Тому саме від цього і відштовхувалася.

Профорієнтаційний табір був на базі гімназії у якій Ви навчаєтеся?

Ні, це було окремо. У мене знайомий відправив на три дні у лагерь, тому ніякого зв'язку до школи не було.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії? Робили професіограму? Співставляли інтереси та захоплення із обраною професією?

У школі ні.

Можливо якимось обговорювали з батьками, знайомими, оточенням твою спеціальність?

Так, обговорювали.

Якої вони думки?

Багато хто говорить, що це круто. У мене є подруга, яка також вчиться на маркетингу і їй також подобається. Друг мого папи займається цим також сказав, що це буде корисно.

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Мені здається це ІТ, дизайн і підприємництво

Як ставляться до твого вибору професії батьки? Я вже зрозуміла, що вони підтримують. Чи є продовження професії у поколіннях?

Ні, вони ніяк не пов'язані із цією професією. Вони вважають, що якщо це мій вибір, то вони його приймають. Вони не нав'язують, що треба якусь іншу професію. Просто сказали, що вибір за мною і все.

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі, читала інформацію онлайн?

Ні, якщо чесно, то не зверталася

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Скоріше всього на спеціалізацію

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Майбутній розвиток і відкриття своєї компанії.

Чи вплинув чинник на вибір вступ на бюджет, успішно вчитися, отримувати стипендію?

Я більше схильюся до контракту. Тому так і буду вступати, скоріше всього

Давай зробимо резюме. Ти обрала свою професію сама, хочеш успішно у ній розвиватися і забезпечувати себе, досягати високих вершин. Не важливо, що думає оточення, твої батьки та найближчі люди – тебе підтримують.

Так, все вірно.

Глибинне інтерв'ю №10

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Саша. У вільний час ходжу в зал. Я часто пропускаю сніданок, як прийом їжі.

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

Я навчаюся в школі

За якою партою Ви сиділи?

В основному або за першою, або за другою

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Більше хлопців

Які Ваші улюблені предмети?

Зарубіжна література, англійська і математика

Які уроки хотіли пропускати?

Немає прям таких, не хотів би. Є предмети, які ти вважаєш, що тобі не потрібні, але щоб прям пропускати, якоїсь ненависті немає.

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так,є

Закінчити курси чи університет?

Якщо вибирати або або, то вибрав університет би. Але я впевнений, що можна це якось поєднати.

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Так, напевно, так. Зараз піднялися думки, що непотрібний диплом, треба розвиватися і що це пуста трата часу. Я не до кінця погоджуюся з цим твердженням. Диплом потрібний.

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Я не знав, ким я хотів стати.

Тобто більше вже у сформованому віці прийшли якісь відповіді?

Так

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Хммм (сміх). Зараз подумаю трохи. Напевно так, погоджуюся.

Чому є сумніви у Вас?

Для кожного своє престижно. Для когось престижно, а для когось ні. Дуже півсвідоме вагання, для мене престижно. Але загалом залежить від того, що ти закінчив і де ти закінчив, тобто який університет

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Так, визначився, буду вступати у економічному напрямку. Знаю, як буде на англійській, на українській – це менеджмент.

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Ні, ні на кого не орієнтувався. Чисто тільки те, що мені подобалося. Я сказав, що до кінця не знав ким хочу стати і методом виключення прийшов до висновку, що хочу бути пов'язаний із економікою. Я найближче до цього, до цього маю талант і тд.

А методом виключення – це як? За допомогою інтересів, захоплень?

Просто включив переклік всіх факультетів, починаючи, не знаю, там від Богослужіння і закінчуючи спортивним і відбирав те, що мені подобається і визначався.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Так, проходили тести

Це якось допомогло?

Я засвідчився, ще більше переконався, що я вибрав, скоріше за все, правильну не професію, а факультет

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

Програміст. Зараз популярна логістика, економічна більше сфера і третя – це юриспруденція. Щось більше пов'язано із законами і тд.

Як ставляться батьки до Вашого вибору? Вони тобі щось пропонували або ти пропонував перший професії?

Ставляться адекватно, нормально. Все ж таки, моє життя – мій вибір. Вони пропонували якісь професії, але я сказав, що вони мені не подобаються і все. На цьому розмови закінчилися.

Чи є продовження професії у поколіннях?

Ні, батьки не у моїй сфері. Немає передачі у поколіннях

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Так, вважаю

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Напевно на спеціальність, яка мені подобається, а не в конкретний університет

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Потрібно займатися тим чим ти займаєшся у задоволення і ще отримувати за це гроші. Це сфера економіки, тому вона приносить цифри, гроші і це все мені цікаво. Воно приносить добрий прибуток.

Чи є орієнтація виключно на бюджет і отримання стипендії або розглядається контрактна форма навчання у твоєму випадку?

Так, я планую вступати на безкоштовне навчання

Тобто Ви вважаєте, що вибір професії забезпечить Вам успішність майбутньої професійної діяльності?

Так, правильно

Глибинне інтерв'ю №11

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Мене звати Юра. Я дуже люблю грати у футбол, а зранку просто обожною їсти кашу з родзинками

Ви навчаєтеся у школі/гімназії/ліцеї?

Я навчаюся у багатoproфільному ліцеї

За якою партою Ви сиділи?

Я сиджу за останньою партою

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

У нас 8 хлопців і 22 дівчини

Які Ваші улюблені предмети?

Мої улюблені предмети – це англійська і фізкультура

Які уроки хотіли пропускати?

Прийнятним для мене є пропустити ЗВ (Захист Вітчизни), фізкультуру і мистецтво

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Чесно сказати не дуже, але приходиться

Чому приходиться?

Я навіть не знаю, просто треба

Якби із варіантів обрали б: Закінчити курси чи університет?

Тоді краще курси

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Не дуже, вступаю до університет не заради нього

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Футболістом

Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Ні

Чому так вважаєте?

Людей не так цікавить вища освіта, а більше те, що надасть їм диплом, а не самі знання

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Планую на тренера з футболу

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Я ще думаю, але думаю, що на тренера вступлю

Як давно вирішуєте?

Я довго думав, але півроку як прийняв рішення

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

Ні, ніколи не спілкувався. Я не довіряю психологам

Чи співставляли інтереси та захоплення із обраною професією?

Так, звичайно. Я не хочу потім працювати так, як не хочу

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

ІТ, лікар та поліцейський

Чи радилися Ви з батьками, родичами, коли обирали професію?

Ні

Як вони ставляться до Вашого вибору?

Деколи відговорюють, деколи підтримують. Зараз вже погоджуються.

Чи є продовження професії у поколіннях?

Ні, ніхто не пов'язаний із цією сферою

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Так, читав інформацію

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Я вважаю її престижною, якщо далі у ній розвиватися, а так вона вважається не дуже високооплачуваною.

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Вступ на бажану спеціальність

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Для мене найважливіше, щоб професія була цікавою і надавала задоволення.

Чи є додатковим впливом забезпечення матеріальної успішності, набути глибоких знань під час навчання?

Для мене це важливо, але якщо це насправді мене цікавить

Чи орієнтуєтесь Ви при вступі на бюджет і отримання стипендії чи розглядаєте варіант контракту?

Ні, я розраховую на бюджет

Глибинне інтерв'ю №12

Навчальна лабораторія з прикладних соціологічних досліджень факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка проводить опитування серед старшокласників. Опитування є цілком анонімним. Результати будуть використані лише в узагальненому вигляді. Ваша думка є дуже важливою для нас!

Мене звати Інна. Ми розпочинаємо наше інтерв'ю, яке займе 15 хвилин Вашого часу. Розкажіть, будь ласка, як Вас звать, Ваше захоплення, чим любите снідати.

Доброго дня. Мене звати Юліана. Я люблю читати. На сніданок зазвичай їм вівсянку з фруктами

Ви навчаєтесь у школі/гімназії/ліцеї?

У школі

За якою партою Ви сиділи?

За другою партою

У Вашому класі було більше дівчат чи хлопців?

Більше хлопців

Які Ваші улюблені предмети?

Біологія та англійська мова

Які уроки хотіли пропускати?

Фізкультуру та математику

Чи є бажання навчатися у ЗВО?

Так, є

Закінчити курси чи університет?

Університет

Чи цінний для Вас диплом про вищу освіту?

Для мене так

Чому, можете пояснити свою думку?

Я вважаю, що кожен повинен закінчити вищий навчальний заклад і мати диплом на руках. Це важливо мати освіту

Згадайте своє дитинство. Ким Ви мріяли стати?

Журналістом і лікарем

Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що вища освіта – це престижно?

Так, чому б ні

Чи визначилися із професією? На яку спеціальність плануєте вступати?

Планую поступати у медичну сферу на лікувальну справу

Опишіть, процес вибору професії: як давно вирішили, на що/кого орієнтувалися.

Вирішила у 9 класі. Мені завжди це подобалося, я хотіла допомагати людям і плюс у мене мама медик, тому вибір був очевидний.

Під час навчання у школі чи спілкувалися Ви з психологом щодо майбутньої професії?

У нас проводили анкетування, де питали про наш вибір і майбутнє. Тому можна рахувати що так.

Чи ці тести Вам допомогли визначитися, співставити інтереси та захоплення із обраною професією?

Ні, я давно знала ким я хочу стати, тому ніхто не зміг би змінити мою думку

Назвіть найпопулярніші 3 професії у суспільстві, на Вашу думку.

ІТшніки, напевно якісь телеведучі та актори

Ви вже зазначали, що є продовження професії у поколіннях. Чи визначалися Ви самі із професією чи Вам запропонували батьки самі?

Ні, я обирала сама. Я співставляла всі плюси та мінуси професії і тому просто дослухалася до порад батьків. Але обирала сама.

Чи обговорювали Ви вибір професії разом із друзями?

З друзями ніколи

Чи зверталися Ви до сайту університету, факультету при виборі?

Так, читала сайти

Ви вважаєте обрану професію престижною? Високооплачуваною?

Так, вважаю

Що важливіше для Вас: омріяний ЗВО чи бажана спеціальність?

Важливіше на бажану спеціальність

Що є основною метою вибору професії для Вас?

Щоб ця професія мені подобалася і через 10 років

Чи правильно я розумію, що додатковим важелем вибору професії стало отримати диплом і набути глибокі та міцні знання?

Так. Але це не означає, що я не хочу працювати за цією спеціальністю, я навпаки хочу поринути у світ медицини

Чи орієнтуєтесь вступати на бюджет і отримувати стипендію чи розглядає контрактну форму навчання?

Я більш ніж впевнена, що поступлю на бюджет

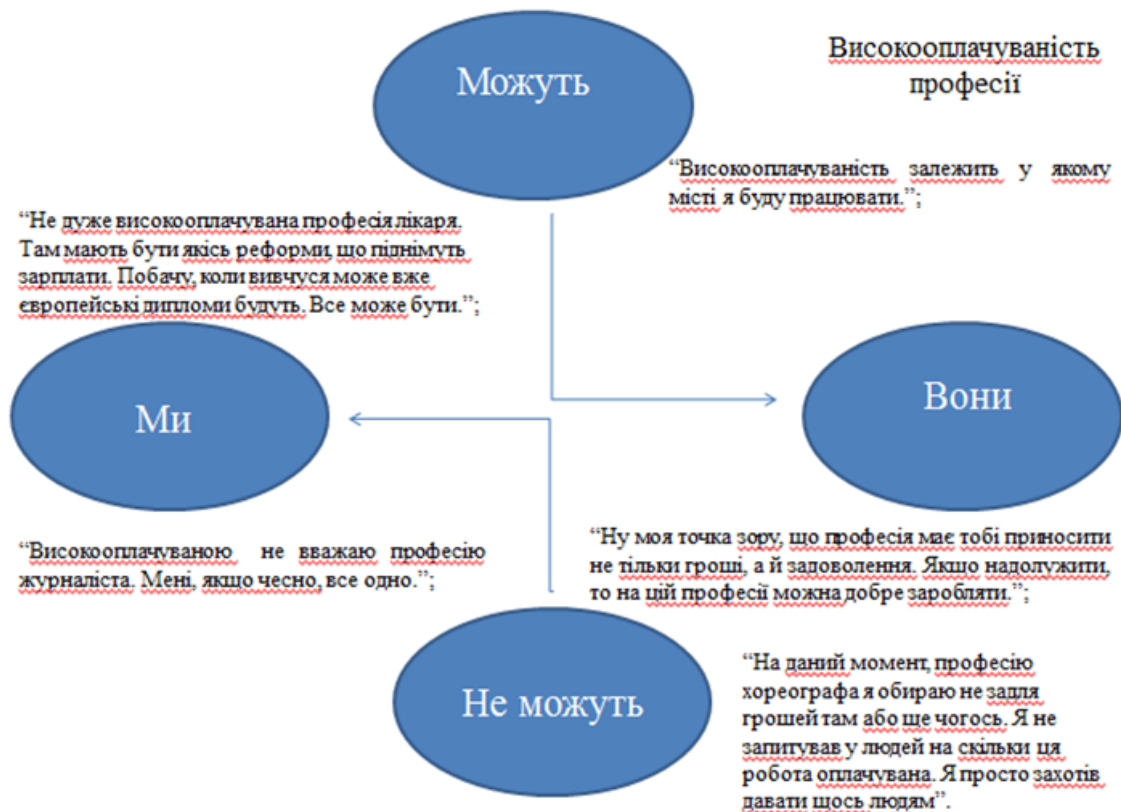
Додаток 3.

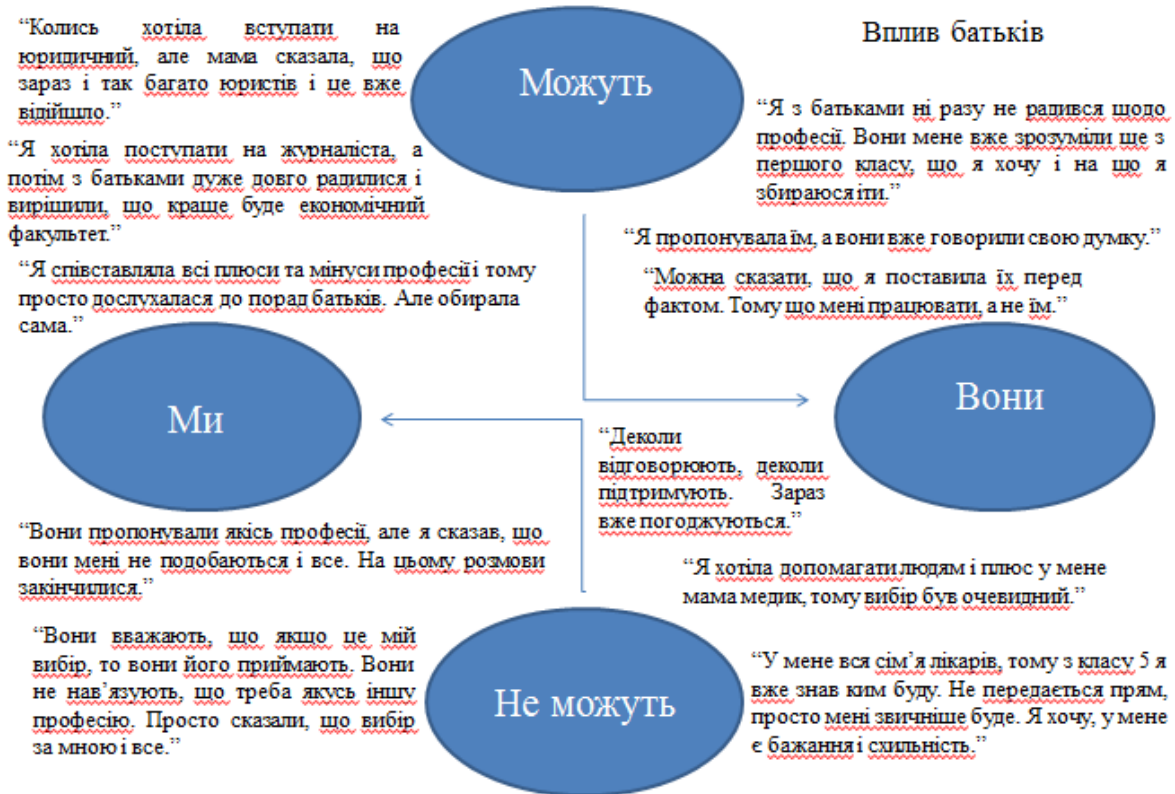
Додаток 4.

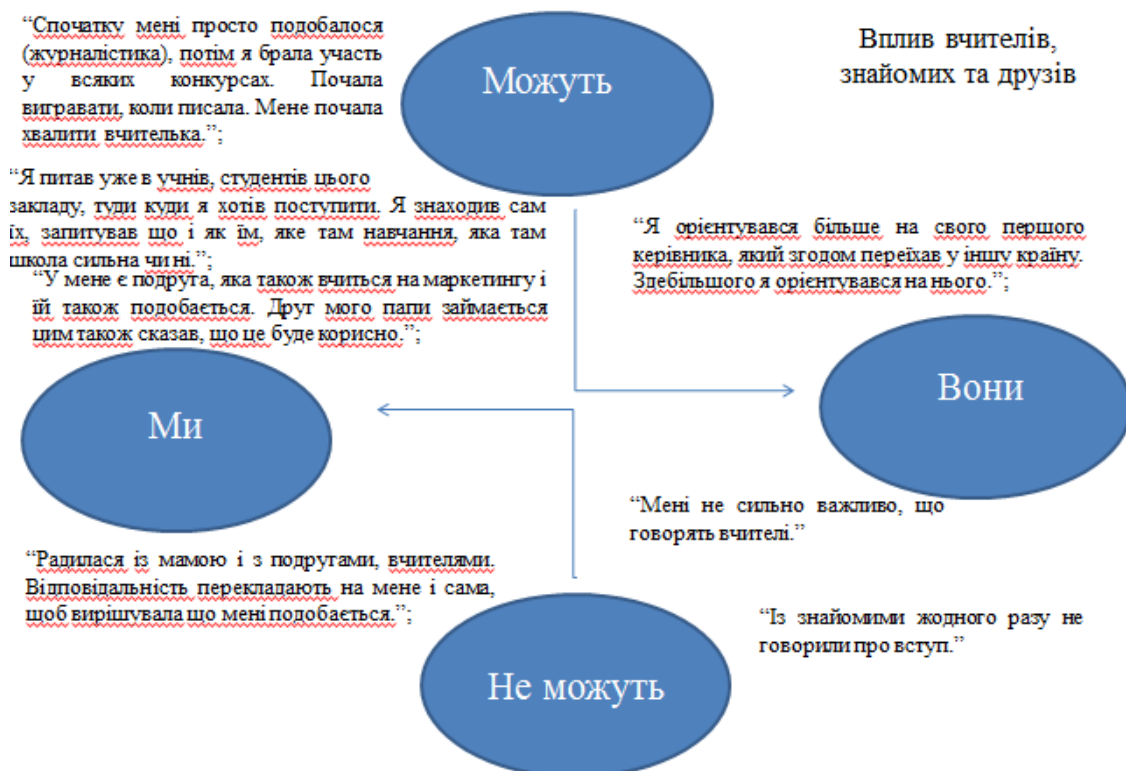
Додаток 5.

Додаток 6.

Додаток 7.

Додаток 8.

Додаток 9.

Додаток 10.

Додаток 11.

